

Ad Ochrana osobnosti:

Případ: billboard s vyobrazenou bustou bývalého prezidenta Václava Havla, vedle nějž je vyobrazen foxteriér se jménem Dášenska

Rs občan versus RAVELLI, výroba obuvi, a.s.

BRpR 12/1997

Zobrazením hlavy státu na billboardech Václavka a Dášenska porušuje napadená reklama ustanovení oddílu III, článek 6.2. "Zneužití jedince", tím způsobem, že zneužívá ke komerčním účelům nositele veřejné autority, tj. snaží se získat prospěch pro zadavatele reklamy.

Zadavatel:

RAVELI, výroba obuvi, a.s., Veselí nad Moravou

Stěžovatel:

Soukromá osoba z Prahy 8

Stížnost:

Stížnost soukromých osob z Prahy a Hradce Králové směřují proti reklamě na billboardech Václavka a Dášenska, která znevažují hlavu našeho státu a stěžovatelé uvádějí, že je nevkusná.

Rozhodnutí :

Stížnost byla uznána jako opodstatněná.

Odůvodnění:

Arbitrážní komise měla kromě stížností při rozhodování o sporné reklamě k dispozici vyobrazení sporného billboardu a písemné vyjádření zadavatele i reklamní agentury. Dle názoru Arbitrážní komise porušuje napadená reklama ustanovení oddílu III, článek 6.2. "Zneužití jedince", a tím způsobem, že zneužívá ke komerčním účelům nositele veřejné autority, tj. snaží se získat prospěch pro zadavatele reklamy, společnost RAVELI, výroba obuvi, a.s. zneužitím osob používajících veřejné autority.

Arbitrážní komise dále výslovně konstatuje, že výše uvedeným Rozhodnutím není nikterak dotčena svoboda tvůrčího projevu. Uvedené umělecké dílo je totiž součástí komerční komunikace a obsahující i ryze komerční sdělení na jehož regulaci se vztahuje Kodex reklamy přijatý a respektovaný členskými subjekty Rady pro reklamu.

K tomu srovnej judikát:

30 Cdo 2304/99

Rozsudek

Nejvyšší soud České republiky

rozhodl v právní věci žalobců A/ V. H. a B/ D. H., obou zastoupených advokátem, proti žalovaným 1/ obchodní společnosti M., s.r.o., zastoupené advokátem a 2/ obchodní společnosti R., a.s., o ochranu osobnosti, vedené u Krajského soudu v Brně pod sp.zn. 24 C 47/97, o dovolání prvního žalovaného obchodní společnosti proti rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. června 1999, č.j. 1 Co 249/98 - 98, takto:

I. Dovolání prvního žalovaného se zamítá.

II. Žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

Odůvodnění.

Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 3. července 1998, č.j. 24 C 47/97 - 79, ve znění opravného usnesení téhož soudu ze dne 14. srpna 1998, č.j. 24 C 47/97 - 86, zamítl žalobu, aby prvnímu a druhému žalovanému bylo zakázáno rozšiřovat jakýmkoliv způsobem a jakýmkoliv formami reklamní plakát s nápisem "V. a D. " a výtvarným ztvárněním podoby prvního žalobce, propagující výrobky druhého žalovaného. Stejně tak byl zamítnut návrh, aby první a druhý žalovaný byli povinni společně a nerozdílně na svůj náklad zničit veškeré reklamní plakáty s nápisem "V. a D." a výtvarným ztvárněním podoby prvního žalobce, propagující výrobky druhého žalovaného, a to ve všech formách. Současně však uložil žalovaným povinnost společně a nerozdílně zaplatit prvnímu žalobci částku 2.500.000,- Kč a druhé žalobkyni částku 2.500.000,- Kč do patnácti dnů od právní moci rozsudku. Rozhodl též o náhradě nákladů řízení. Soud prvního stupně po provedeném dokazování především dospěl k závěru, podle něhož žalovaní v rámci svých podnikatelských aktivit společným jednáním uvedli ve známost na řadě veřejných prostranstvích v České republice velkoplošný reklamní plakát (tzv. billboard), na němž byla zobrazena busta s podobou prvního žalobce, nápis "V. a D. ", to vše ve spojení s logem druhého žalovaného s anglickým textem, který v překladu do češtiny má význam od nejméně neslušného až po vulgární a tímto svým jednáním zasáhli do práva na ochranu osobnosti žalobců chráněných ustanovením § 11 a násl. občanského zákoníku (dále jen "o.z."), konkrétně do práva na jejich občanskou čest a důstojnost. To podle soudu odůvodnilo přiznání peněžitého zadostiučinění v soudem přiznané výši podle ustanovení § 13 odst. 2 o.z.

Proti uvedenému rozsudku Krajského soudu v Brně, pokud jím bylo rozhodováno o náhradě nemajetkové újmy v penězích, podali odvolání oba dva žalovaní. Ve věci poté rozhodoval Vrchní soud v Olomouci, který rozsudkem ze dne 2. června 1999, č.j. 1 Co 249/98 - 168, rozsudek soudu prvního stupně změnil, pokud jím bylo uloženo prvnímu a druhému žalovanému zaplatit společně a nerozdílně každému ze žalobců částku 2.250.000,- Kč, když v této části žalobu zamítl. Ve zbývající části pak rozsudek soudu prvního stupně, pokud jím bylo žalovaným uloženo zaplatit každému z žalobců společně a nerozdílně částku 250.000,- Kč, odvolací soud potvrdil. Rozhodl též o náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů a konečně proti svému rozhodnutí připustil dovolání prvního žalovaného.

Odvolací soud při svém rozhodování především dospěl k závěru, že v řízení nebylo prokázáno, že by již zmíněným reklamním plakátem byla snížena vážnost a důstojnost žalobců ve společnosti ve značné míře, ovšem současně nevyloučil možnost jiného zásahu do osobnostních práv žalobců. Podle odvolacího soudu byly totiž popsáním reklamním plakátem dotčeny jiné hodnoty osobnosti žalobců, a to u prvního žalobce konkrétně právo na podobu a u druhé žalobkyně právo na jméno. Soud druhého stupně zejména připomněl, že podmínkou ochrany práva na podobu je, aby osoba zobrazeného byla na základě zobrazení identifikovatelná, přičemž tato identifikovatelnost nemusí spočívat jen ve vlastním zobrazení. O podobiznu, resp. o obrazový snímek jde i tehdy, jestliže identita zobrazeného vyplývá (alespoň) např. z uvedení jména nebo jiných souvislostí, za nichž k použití snímku došlo. Přitom zcela nerozhodná je z hlediska této občanskoprávní ochrany skutečnost, zda je zobrazení zároveň výsledkem tvůrčí činnosti, který je chráněn autorským právem, či nikoliv. Podle odvolacího soudu není pochyb o tom, že na reklamním plakátu je zachycena podoba

prvního žalobce (když tato skutečnost je mezi účastníky nesporná), přičemž žalobce nedal ke zveřejnění své podoby žalovaným souhlas.

Pokud odvolací soud zvažoval otázku ochrany jména, pak zdůraznil, že předmětem tohoto práva není jen příjmení (tzv. jméno rodové), ale i (samotné) jméno (jméno rodné, resp. jméno vlastní; dovolací soud zde připomíná, že terminologické i významové rozlišování mezi příjmením a jménem odpovídá úpravě obsažené v zákoně č. 268/1949 Sb. , o matrikách a v zákoně č. 55/1950 Sb. , o užívání a změně jména a příjmení, v obou případech ve znění pozdějších změn a doplňků). Soud druhého stupně vyložil, že vlastní jméno je předmětem tohoto práva buď tehdy, jestliže se pro určitou osobu stalo tak příznačným, že tvoří samo o sobě dostatečný individualizační znak. Užitím jména určité fyzické osoby je přitom jen označení takovým jménem za okolností, jež by z objektivního hlediska mohly ve veřejnosti, kde k uvedení došlo, vyvolávat dojem, že jde o uvedený subjekt práva (a to i v případě, že by to tak nebylo zamýšleno). Podle soudu musí být dána vždy objektivní možnost přímé spojitosti se subjektem práva. Odvolací soud zde vyzdvihuje, že nápis na reklamním plakátu "V. a D." v souvislosti s podobou prvního žalobce nenechává na pochybách, že (v případě takto uvedeného jména "D.") jde právě o zdrobnělinu vlastního jména druhé žalobkyně. Vlastní jméno této žalobkyně bylo již veřejnosti natolik známé a pro ni charakteristické, že zejména v souvislosti s (na reklamním plakátu exponovanou) podobou prvního žalobce, nelze mít nejmenší pochybnosti o tom, že bylo použito vlastní jméno žalobkyně, a to též bez jejího svolení. Přitom odpovědnost stíhající žalované je zde odpovědností objektivní.

Při hodnocení intenzity zásahu, Vrchní soud v Olomouci dospěl k závěru, že právo na podobu prvního žalobce a právo na jméno druhé žalobkyně bylo dotčeno ve značné míře, takže případná morální satisfakce ve formě omluvy by se nejevila jako dostačující. Odvolací soud se proto ztotožnil s požadavkem, aby v souvislosti s popsány zásahy do práva na ochranu osobnosti žalobců, jim byla poskytnuta náhrada tzv. nemajetkové újmy v penězích. Při stanovení této náhrady vycházel z ustanovení § 13 odst. 2 a 3 o.z. Soud mimo jiné zdůraznil, že každá fyzická osoba má právo rozhodovat, v jakých souvislostech bude použita její podoba nebo jméno. Pokud byly podoba žalobce a jméno jeho manželky zneužity na reklamu bot, navíc vedle vulgárního loga firmy, jde podle soudu druhého stupně o vysokou intenzitu újmy (jde o rozsáhlou újmu), a to i s ohledem na počet veřejně vystavených reklamních plakátů, jejich umístění a též dobu trvání ohlasu u veřejnosti. Žalovaní (přitom) proslulosti žalobců a jejich popularity zneužili pro svou reklamu a pro dosažení zisku. Jako přiměřenou se pak odvolacímu soudu jevila peněžní částka náhrady nemajetkové újmy v přisouzené výši.

Výrok podle ustanovení § 239 odst. 2 občanského soudního řádu (dále jen "o.s.ř.") odvolací soud odůvodnil odkazem na příslušný návrh prvního žalovaného a konstatováním, že rozsudek ze dne 2. června 1999 je rozhodnutím po právní stránce zásadního významu. Rozsudek odvolacího soudu nabyl právní moci dne 16. srpna 1999.

Proti uvedenému rozsudku Vrchního soudu v Olomouci podal první žalovaný včasné dovolání, svěřené poštovní přepravě dne 6. září 1999. Konkrétně dovoláním napadl druhý a čtvrtý výrok uvedeného rozhodnutí, t.j. potvrzující výrok ve věci samé a výrok o náhradě nákladů odvolacího řízení. V odůvodnění podaného dovolání dovolatel mimo jiné připomíná skutečnost, že odvolací soud proti svému rozhodnutí dovolání připustil. Odvolací soud zaujal odlišný právní názor od soudu prvního stupně, pokud dovedl, že dotčeným reklamním plakátem nebyla ve značné míře snížena lidská důstojnost žalobců. Přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích však odvolací soud odůvodnil tím, že nemusí jít o zásah do

vážnosti a důstojnosti fyzické osoby, ale postačí, aby byly dotčeny i jiné hodnoty osobnosti žalobců. Náhradu nemajetkové újmy v penězích jim pak soud přiznal, ač žalobci dotčení jiných hodnot osobnosti v žalobě přímo neuváděli. Žalovaný se proto ani nemohl bránit právnímu názoru, o který odvolací soud svoje rozhodnutí opírá. Podle dovolatele je sporné, zda, i když jde o rámeček jednoho zákonného ustanovení, lze přiznat nárok, který nebyl vlastně ani žalobcem tvrzen, ač tento nárok byl jinak přiznán na základě úplně zjištěného skutkového stavu. Nadto k věci samé uvádí, že nepovažuje umístění busty prvního žalobce, která se ani nesnaží zachytit jeho skutečnou podobu, neboť jde o umělecké dílo, a tím spíše použití zdobné "křestního" jména druhé žalobkyně za "zneužití" podoby žalobce, resp. jména jeho manželky, za natolik intenzivní újmu, aby nebyla dostačující pouze (morální) satisfakce podle ustanovení § 13 odst. 1 o.z. Žalobci (totiž) neprokázali, že by byla ve značné míře snížena jejich důstojnost a vážnost ve společnosti tak, aby se morální satisfakce nejevila jako postačující. Podle dovolatele osobní důstojnost a vážnost, právo na podobu a na jméno jsou rovnocenné součástí práva na ochranu osobnosti jako celku, jak je upravuje občanský zákoník, a je tedy prakticky nemožné, aby pokud nebyl prokázán zásah do práva na ochranu důstojnosti a vážnosti, byl (naopak) prokázán takový zásah do práv na podobu a na jméno. Kromě toho reklamní plakát reprodukuje známé umělecké dílo, takže jediným problémem je, že busty bylo k reklamním účelům užito bez souhlasu prvního žalobce, což dovolatel nepovažuje za důvod pro přiznání náhrady nemajetkové újmy v penězích, a to tím spíše, když autor uměleckého díla je autorem celého reklamního plakátu.

U užití jména D. v souvislosti s podobou foxteriéra dovolatel nesouhlasí s názorem odvolacího soudu, že to nenechává nikoho na pochybách, že se jedná o užití zdobné "vlastního" jména druhé žalobkyně. I když toto jméno bylo veřejnosti známé, rozhodně nikde nebyla publikována zdobná jména druhé žalobkyně, která může mít u jména "D." nejrůznější podoby. Nadto po celé generace je zdobná "D." spojována s podobou foxteriéra, tak, jak to učinil (spisovatel) K. Č. v knize, která je v rámci základního vzdělání obecně známa. Pokud se proto objeví podoba foxteriéra se jménem D., vyvolá to asociaci na knihu K. Č., a to i tehdy, pokud je tento foxteriér vyobrazen vedle busty prvního žalovaného. Avšak i v případě eventuální souvislosti se jménem druhé žalobkyně, pak určitá nadsázka je v reklamě přípustná.

Zástupce žalobců založil do spisu spolu s plnou mocí udělenou pro dovolací řízení též podání, v němž se ovšem omezil na pouhé konstatování, že podle názoru žalobců není dovolání prvního žalovaného důvodné a dovolací soud by měl dovolání zamítnout.

Dovolací soud za tohoto stavu uvážil, že dovolání prvního žalovaného bylo podáno oprávněnou osobou - účastníkem řízení, řádně zastoupeným advokátem podle ustanovení § 241 odst. 1 o.s.ř., přičemž se tak stalo ve lhůtě stanovené ustanovením § 240 odst. 1 o.s.ř. a dovolání je charakterizováno obsahovými i formálními znaky požadovanými ustanovením § 241 odst. 2 o.s.ř. Z obsahu dovolání i z obsahu soudního spisu vyplývá, že dovolání vychází z možného případu přípustnosti dovolání podle § 239 odst. 1 o.s.ř. Z dovolání konečně dále vyplývá, že dovolatel fakticky vytýká rozhodnutí odvolacího soudu vady podřaditelné pod ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) a d) o.s.ř.

Na základě popsaných zjištění Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací poté přezkoumal dovoláním napadený výrok ve věci samé rozsudku Vrchního soudu v Olomouci v souladu s ustanovením § 242 odst. 1 až 3 o.s.ř. a dospěl k závěru, že výtčím obsaženým v dovolání nelze přisvědčit, takže z tohoto pohledu je třeba v přezkoumané části považovat napadené rozhodnutí za správné.

Bylo již uvedeno, že přípustnost dovolání v této věci vyplývá z ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř. , neboť odvolací soud ve výroku svého rozhodnutí výslovně rozhodl o tom, že proti tomuto jeho rozhodnutí je dovolání přípustné. Dovolací soud je rozhodnutím soudu druhého stupně v tomto ohledu vázán. Ze zmíněného ustanovení vyplývá, že přípustnost dovolání takto může být založena odvolacím soudem jedině za splnění předpokladu, že rozhodnutí tohoto soudu má po právní stránce zásadní význam. Této skutečnosti proto musí odpovídat i obsah dovolání, které (pomineme-li možnost případného uplatnění vad ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř.) proto může rozhodnutí odvolacího soudu napadat pouze ze zorného úhlu předpokladů obsažených v ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. Dovolatel tedy může pouze tvrdit, že dovoláním napadené rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Z uvedeného vyplývá, že proto v těchto případech je vyloučeno, aby dovolatel mohl úspěšně uplatnit třeba dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o.s.ř. , a vytýkat tak, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Tuto skutečnost je třeba mít na zřeteli i v případě projednávaného dovolání.

S přihlédnutím ke znění ustanovení § 242 o.s.ř. je nutno konstatovat, že právní úprava institutu dovolání obecně vychází ze zásady vázanosti dovolacího soudu rozsahem dovolacího návrhu. Dovolací soud je přitom vázán nejen rozsahem dovolacího návrhu, ale i uplatněným dovolacím důvodem. Podle třetího odstavce zmíněného ustanovení však dovolací soud přihlédně též k (případným) vadám uvedeným v ustanovení § 237 o.s.ř. , resp. v případech, kdy je jinak dovolání proti napadenému rozhodnutí přípustné, též k vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a to i tehdy, pokud tyto vady nebyly uplatněny v dovolání.

Bylo uvedeno výše, že dovolatel v první řadě vyslovuje pochybnosti o správnosti napadeného rozsudku odvolacího soudu v tom smyslu, že soud žalobcům přiznal náhradu nemajetkové újmy v penězích, ač žalobci dotčení jiných hodnot osobnosti (resp. těch hodnot, jejichž dotčení odvolací soud dovodil) v žalobě přímo neuváděli. Žalovaný si proto stěžuje, že takto se ani nemohl bránit právnímu názoru, o který odvolací soud svoje rozhodnutí opřel. Proto dovolatel nastolil otázku, zda i v případě, když jde o rámeček jednoho zákonného ustanovení, lze přiznat nárok, který nebyl vlastně ani žalobcem tvrzen, ač tento nárok byl jinak přiznán na základě úplně zjištěného skutkového stavu. Je pak patrné, že tato výtka se může zřejmě vztahovat k případu eventuální vady zmiňované ustanovením § 237 odst. 1 písm. e) o.s.ř. , která spočívá v tom, že bylo rozhodnuto ve věci, i když nebyl podán návrh na zahájení řízení, ačkoliv ho bylo podle zákona třeba.

V posuzovaném případě je zcela nezvratné, a ani dovolatel to nikterak nepopírá, že žalobci se svým návrhem na zahájení řízení domáhali ochrany osobnosti, když právo na její ochranu mělo být dotčeno veřejnou prezentací již popsaného velkoplošného reklamního plakátu s nápisem "V. a D.". Zde pak je třeba odkázat na konkrétní právní úpravu, kterou je nutno vztáhnout na posuzovaný případ, jakož i na obsah vlastního návrhu na zahájení řízení, na jehož základě soudy obou stupňů v této věci rozhodovaly.

Podle ustanovení § 11 o.z. má fyzická osoba právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevu osobní povahy. Ustanovení § 13 téhož zákona fyzické osobě dotčené v její osobnostní sféře dává mimo jiné právo požadovat z tohoto důvodu odpovídající zadostiučinění (a to ať morální nebo případně i majetkové). Je proto třeba především uvážit, co je předmětem této

zákonem předpokládané ochrany - tedy, co je nutno především rozumět pod pojmem "osobnost", která této ochrany požívá.

Ač mohou být definice rozličné, lze například konstatovat, že za osobnost je považován člověk jako jednatel, jako subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštnostech, jako nejmenší sociální jednotka i určitá psychofyzická a sociálně psychická struktura. Z hlediska psychologie se osobnost může jevit jako historicky se krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednatelce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je vědomí. Osobnost se projevuje jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů, přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti. Psychologické vlastnosti osobnosti jsou zprostředkovány zvláštnostmi nervového systému, které však samy o sobě neurčují charakter, zájmy a sklony člověka. Ty se vytvářejí v procesu individuálního vývoje vlivem výchovy, výuky a společenského prostředí vůbec, přičemž aktivita subjektu "sebetvoření člověka" v průběhu vývoje roste. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společensko - politického prostředí apod. Tyto vztahy se projevují ve styku s lidmi, v jednání a chování člověka, jeho kulturními výtvoři apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání a má své svérázné, neopakovatelné rysy. Je tak mimo jiné i produktem své doby a jejích podmínek, zároveň v té či oné míře svým podílem na tom produkuje tuto dobu a její podmínky utvářením a přetvářením svého okolí. Nelze samozřejmě opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, jako je úroveň jejího zdraví, zvláštnosti vyplývající z jejího individuálního vzhledu a stavby těla, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase, apod. Přes mnohost jednotlivých složek a aspektů osobnosti je však nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a nedělitelnosti.

Je jistě skutečností, že mnohočetnosti projevů jednotlivých stránek lidské osobnosti fyzické osoby odpovídá i myslitelné široké spektrum možných neoprávněných zásahů proti některé z těchto složek osobnosti. Přesto však vždy bude takovým zásahem dotčena přímo samotná osobnost fyzické osoby jako celek naznačených vlastností a charakteristik. A protože se jedná o nejvlastnější, nejnižší a nejintimnější sféru lidské osoby, jejíž dotčení zvenčí je zásahem dotčenou fyzickou osobou velmi často pocíťováno se značně nepříznivou intenzitou, je proto nepochybně věcí zákona této osobnostní sféře poskytovat příslušnou právní ochranu. Z tohoto pohledu proto také občanský zákoník právo na ochranu osobnosti fyzické osoby upravuje jako jednotné právo, jehož úkolem je v občanskoprávní oblasti zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj. Přitom je možno též uvážit, že ve své podstatě jde o důležité rozvedení a konkretizaci článků 7, 8, 10, 13 a 14 Listiny základních práv a svobod. V tomto jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují jednotlivá dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot (stránek) osobnosti fyzické osoby jako neoddělitelných součástí celkové fyzické a psychicko - morální integrity osobnosti. Výčet těchto jednotlivých práv tak, jak jsou uvedena v občanském zákoníku, je pak pouze demonstrativní. Proto do skupiny těchto práv lze například zařadit i v § 11 o.z. výslovně nezmíněné právo na ochranu osobní svobody, právo na podobu apod.

Podle ustanovení § 79 odst. 1 o.s.ř. musí návrh na zahájení řízení obsahovat mimo jiné též vylíčení rozhodujících skutečností, označení důkazů, jichž se navrhovatel dovolává, a

musí z něho být patrné, čeho se navrhovatel domáhá. Rozhodujícími skutečnostmi je v takovémto případě třeba rozumět údaje, které jsou zcela nutné k tomu, aby bylo jasné, o čem a na jakém základě má soud rozhodnout. Je proto nezbytné, aby navrhovatel v návrhu uvedl takové skutečnosti, jimiž vylíčí skutek (skutkový děj), na jehož základě uplatňuje svůj nárok, a to v takovém rozsahu, který umožní jeho jednoznačnou individualizaci, t.j. nemožnost záměny s jiným skutkem. Vylíčení rozhodujících skutečností slouží k vymezení předmětu řízení po skutkové stránce. Naproti tomu právní charakteristiku skutku, t.j. právní důvod žaloby není navrhovatel povinen uvést. V případě návrhů na zahájení řízení o ochranu osobnosti je proto třeba trvat na tom, že z požadavku náležitě vyličení skutkového děje vyplývá nezbytnost, aby z takového návrhu bylo zřejmé jakým skutkem došlo k zásahu do práv na ochranu osobnosti žalobce a současně též to, které z dílčích složek (resp. kterých dílčích složek) osobnosti žalobce se tento zásah týkal.

Jestliže se po tomto výkladu zhodnotí obsah žaloby na ochranu osobnosti podané v této věci dne 22. září 1997, pak je z ní zřejmé, že žaloba uvedeným požadavkům vyhovuje. Žalobci spojují zásah do jejich práva na ochranu osobnosti s publikováním velkoplošných reklamních plakátů s nápisem "V. a D.", na nichž byla mimo jiné zobrazena busta prvního žalobce a pes foxteriér literárně proslavený spisovatelem K. Č. pod jménem D., t.j. pod stejným jménem jako je zdrobnělina (tzv.) křestního jména druhé žalobkyně. V žalobě se dále mimo jiné poukazuje na skutečnost, že v souvislosti s vytvořením a šířením dotčeného reklamního plakátu nebyli jak žalobce, tak i žalobkyně o tom informováni (resp. žádání o svolení). Připomínají též, že v případě tohoto reklamního plakátu se nejednalo o účely umělecké, ale obchodní. Již tato skutečnost vylučuje oprávněnost výtky obsažené v dovolání prvního žalovaného, že totiž takovýto zásah týkající se těchto tzv. jiných hodnot osobnosti žalobců nebyl součástí žaloby. Na této skutečnosti pak nemění nic ani to, pokud se žalobci v rámci žaloby zabývají i otázkou případného dotčení jejich cti, důstojnosti, resp. vážnosti ve společnosti uveřejněním předmětného plakátu. Nadto nesporný fakt oprávněnosti širšího posuzování vlivu zmiňovaného plakátu na chráněnou osobnostní sféru žalobců podporuje i žalobci výslovně citované znění ustanovení § 11 až 13 o.z. , která umožňují ochranu osobnosti v plné šíři jejich dílčích složek. Proto ani konstatování obsažené v odůvodnění dovoláním napadeného rozsudku Vrchního soudu v Olomouci, že totiž žalobci tyto jiné hodnoty osobnosti žalobců (konkrétně právo prvního žalobce na podobu a právo druhé žalobkyně na jméno) v návrhu neuváděli, je nutno posuzovat jako nedopatření, když není přílehlavé a neodpovídá skutečnosti.

Je tedy zřejmé, že v posuzovaném případě bylo odvolacím soudem rozhodováno o přisouzeném nároku na podkladě náležitě návrhu na zahájení řízení. Zde je proto možno uzavřít, že takto nedošlo k případnému naplnění předpokladu obsaženého v ustanovení § 237 odst. 1 písm. e) o.s.ř.

Již bylo uvedeno, že v případě, kdy je přípustnost odvolání proti rozhodnutí odvolacího soudu založena na základě ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř. , lze obecně uplatnit toliko dovolací důvod podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř., t.j. je takto možno pouze tvrdit, že rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. K naplnění tohoto dovolacího důvodu dochází tehdy, pokud se soud dopustil omylu při aplikaci práva na zjištěný skutkový stav. O takový případ se jedná, jestliže soud buď použil jiný právní předpis, než který měl správně použít, nebo jestliže soud sice aplikoval správný právní předpis, avšak nesprávně jej vyložil. Dovolatel v podaném dovolání není však v respektování uvedených zásad zcela důsledný (tento závěr bude podrobněji rozveden později).

Pokud dovolání zmiňuje, že dovolatel nepovažuje umístění busty prvního žalobce, která se ani nesnaží zachytit jeho skutečnou podobu, neboť jde o umělecké dílo, za zneužití podoby žalobce a za natolik intenzivní újmu, aby nebyla dostačující satisfakce podle ustanovení § 13 odst. 1 o.z. , pak je možno v první řadě konstatovat, že právní úvahy odvolacího soudu vážící se k výkladu ochrany osobnosti při dotčení práva na podobu, jsou správné, instruktivní a zákonu odpovídající. Především je třeba souhlasit s názorem, že podmínkou poskytnutí ochrany práva na podobu je, aby osoba zobrazeného byla na základě zobrazení obecně identifikovatelná. Dovolací soud pak sám připomíná, že obsahem práva na podobu se rozumí užívací a dispoziční právo subjektu ve vztahu k zachycení jeho podoby. Zde se pravidelně poukazuje na to, že v pozitivním smyslu toto právo zahrnuje oprávnění subjektu zachytit svou podobu, resp. udělovat jiným svolení k jejímu zachycení. V negativním smyslu toto právo zahrnuje oprávnění bránit se proti neoprávněnému zachycení podoby ze strany jiného subjektu. Svě právo oprávněný realizuje především dispozičním právním úkonem, jímž uděluje svolení k zachycení podoby (popř. k použití podobizny jako hmotného zachycení podoby člověka). Jde pak o otázku rozlišení rozsahu svolení. Tak například z případného svolení k zachycení podoby nelze bez dalšího současně i usuzovat, že takto bylo dáno i svolení k použití podobizny. To tím spíše, pokud dojde např. k jejímu komerčnímu využití - například pro reklamní účely. V takovémto případě by bez takového svolení bylo možno jen obtížně dovozovat, že jsou zde skutečnosti, které by vylučovaly neoprávněnost zásahu (to ostatně nebylo v průběhu řízení tvrzeno ani žalovanými).

V posuzovaném případě i sám dovolatel ve svém dovolání fakticky potvrzuje, že takovéto svolení žalující strany k dispozici neměl. Zcela bez významu proto je, zda na reklamě bylo případně reprodukováno tvrzeně známé umělecké dílo. Nerozhodné také je, jak dalece jím byla "věrně" podoba žalobce ztvárněna, když - jak již bylo naznačeno - významným je, že podoba žalobce byla takto podle odvolacího soudu identifikovatelná. Je proto možno uzavřít, že právní úvahy odvolacího soudu vztahující se k ochraně osobnosti žalobce vyplývající z práva na podobu je třeba hodnotit jako odpovídající.

Jde-li o otázku ochrany osobnosti druhé žalobkyně v souvislosti s užitím jména tak, jak je toto dílčí osobnostní právo výslovně zmíněno v ustanovení § 11 o.z. , pak je možno zmínit stručnou rekapitulaci vývoje právní úpravy této problematiky po roce 1918. Československá republika v té době převzala na podkladě tzv. recepčního zákona č. 11/1918 Sb. do svého právního řádu až dosud platné právní předpisy zaniklé rakousko-uherské monarchie. Pro území českých zemí tak byl přejet i Obecný občanský zákoník z roku 1811. Ustanovením § 43 tohoto zákoníku bylo tehdy výslovně chráněno dílčí osobnostní právo na jméno, a to jak jméno rodové, tak i případně jméno krycí - pseudonym. Prvního ledna 1951 nabyl pak účinností pro celou tehdejší Československou republiku nový občanský zákoník (zákon č. 141/1950 Sb. ze dne 25. října 1950). Ten v ustanovení § 22 poskytoval ochranu jména, příjmení, nebo krycího jména fyzických osob a názvu v případě právnických osob. Přijetí občanského zákoníku z roku 1964 pak byla zakotvena obecná (generální) úprava všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva (t.j. práva na ochranu osobnosti), a v jeho rámci úprava jednotlivých osobnostních práv - včetně práva na jméno - v komplexním celku, včetně úpravy jejich jednotlivých prostředků ochrany. Jak v minulosti, tak i v současnosti je předmětem ochrany právo na jméno v poměrně širokém slova smyslu, t.j. vedle jména rodového (t.j. příjmení) je chráněno i jméno vlastní (někdy též nazývané jako rodné nebo křestní apod.) nebo též pseudonym. Předmětem ochrany může být za určitých podmínek i část jména nebo též počáteční písmena jména nebo zdrobnělina vlastního jména). Vlastní jméno (obdobně to platí i pro část jména, počáteční písmena jména nebo pro zdrobnělinu vlastního jména) je předmětem popisovaného práva tehdy, jestliže se pro určitou osobu stalo

natolik příznačným, že samo o sobě tvoří dostatečný individualizační znak, resp., kdy je nutným doplňujícím znakem pro individualizaci určité osoby.

Připomíná se, že obsahem práva na jméno je výlučné právo fyzické osoby mít a užívat ke svému označení jména, disponovat s ním a bránit se tomu, aby případně někdo jiný, ať již k jakémukoliv účelu, neoprávněně užíval k označení jejího jména. Za takové užití jména nelze ovšem považovat každé označení jménem, které je shodné se jménem, které někomu přísluší, nýbrž jen označení takovým jménem za okolností, jež by objektivně mohly ve veřejnosti, kde k uvedení došlo, vyvolat dojem, že jde o konkrétní fyzickou osobu. V této souvislosti se pravidelně poukazuje na to, že jen za splnění těchto předpokladů je užití jména újmou na osobnosti konkrétní fyzické osoby, která je podmínkou pro osobnostněprávní ochranu ve smyslu ustanovení § 11 násl. o.z. Je pak již jen věcí skutkových zjištění posoudit, zda v určitém případě byly popsány předpoklady skutečně také naplněny. Tak tomu je i v případě dovoláním napadeného rozsudku odvolacího soudu, který fakticky správně vyšel z právního předpokladu ochrany zdrobněliny vlastního jména, a současně dospěl k skutkovému závěru, že druhá žalobkyně je jím charakterizována.

Dovolatel ve svém dovolání dále nepovažuje za správné, pokud odvolací soud sice dospěl k závěrům, že žalobci neprokázali, že byla ve značné míře snížena jejich důstojnost a vážnost ve společnosti, avšak současně v údajném logickém rozporu s tím týž soud tvrdí, že právo na podobu a právo na jméno žalobců bylo dotčeno ve značné míře tak, že je namíste náhrada nemajetkové újmy ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 o.z. Dovolatel v této souvislosti vyslovuje právní názor, že je prakticky nemožné, aby pokud nebyl prokázán základní zásah do práva na ochranu osobnosti a vážnosti fyzické osoby, naproti tomu byl prokázán zásah do práv na podobu a jméno žalobců. Zde se ovšem dovolatel mýlí. O institutu práva na ochranu osobnosti jako jednotného práva, v jehož rámci jsou nedílně chráněna jednotlivá dílčí práva zabezpečující občanskoprávní ochranu konkrétních stránek osobnosti fyzické osoby, byl již výklad podán. Za takováto práva je třeba považovat i právo na důstojnost fyzické osoby, právo na její vážnost, právo na podobu, právo na jméno apod. Otázku případného dotčení takovýchto jednotlivých dílčích práv v rámci práva na ochranu osobnosti je třeba u každého z takovýchto práv posuzovat samostatně. Proto je nutno zdůraznit, že například pro úvahu o neoprávněnosti zásahu do práva na podobu nebo na jméno fyzické osoby není důležité, zda jejich užití s sebou současně neslo znaky difamace. Porušení práva na podobu (nebo třeba též práva k podobizně), případně práva na jméno, apod., je nutno odlišit od práva na čest, důstojnost, resp. vážnost fyzické osoby. Pokud proto odvolací soud zde dospěl k popsáním závěrům, neexistuje v tom dovolatelem dovozovaný rozpor. Nutno konečně dodat, že ustanovení § 13 odst. 2 o.z. uvádí případy, kdy lze s ohledem na intenzitu zásahu proti osobnosti fyzické osoby přiznat náhradu nemajetkové újmy v penězích, pouze demonstrativně. Nelze proto tuto možnost spojovat pouze se zásahy proti důstojnosti fyzické osoby a její vážnosti ve společnosti.

Nyní se závěrem sluší alespoň stručně vypořádat s těmi částmi dovolání prvního žalovaného, pokud se v nich naznačuje, že skutková zjištění odvolacího soudu nejsou odpovídající. Tak je tomu především tehdy, pokud dovolatel uvádí v pochybnost soudem dovozenou míru intenzity újmy způsobené umístěním busty prvního žalobce na reklamním velkoplošném plakátu, resp. uvedením zdrobněliny "křestního" jména druhé žalobkyně, případně, že v posuzovaném případě jsou v souvislosti s užitím zdrobněliny "D." namíste asociace především se stejnojmennou knihou spisovatele K. Č. Tyto výtky a úvahy nejsou podřaditelné pod důvody ve smyslu ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř., ale patrně míří na předpoklady obsažené v ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o.s.ř. Tento dovolací důvod však

není - jak již bylo vyloženo - v případech, kdy se přípustnost dovolání odvozuje z ustanovení § 239 odst. 1 o.s.ř. přípustný. Z tohoto důvodu proto dovolací soud nebyl oprávněn v tomto smyslu dovoláním vznesené výtky proti rozhodnutí soudu druhého stupně akceptovat, aniž se jimi mohl věcně zabývat.

Konečně je proto třeba shrnout, že z pohledu dovolatelem uplatněného dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o.s.ř. , právní úvahy soudu druhého stupně v této věci byly příléhavé, takže z tohoto hlediska je nutno napadené rozhodnutí pokládat za správné (§ 243b odst. 1 o.s.ř.). V rámci projednání tohoto dovolání nebylo možno se zabývat výtkami dovolatele, pokud vycházely ze základu ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o.s.ř. Z tohoto aspektu proto nebyl dovolací soud oprávněn rozsudek soudu druhého stupně přezkoumat. Protože pak z obsahu spisu nebyly zjištěny ani případné vady podřaditelné pod ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř. a ani jiné vady, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, proto Nejvyšší soud České republiky z uvedeného důvodu a aniž nařídil jednání (§ 243a odst. 1 o.s.ř.) podané dovolání prvního žalovaného jako nedůvodné zamítl.

Výrok o náhradě nákladů dovolacího řízení je odůvodněn ustanovením § 243b odst. 4 věta první o.s.ř. ve spojení s § 224 odst. 1 , § 151 odst. 1 o.s.ř. , za situace, když dovolatel neměl se svým dovoláním úspěch. Pokud se týče žalující strany, její zástupce z řad advokátů soudu předložil v souvislosti s doložením plné moci tohoto zástupce dne 5. května 2000 již zmíněné podání ze dne 28. dubna 2000 označené též jako "Vyjádření žalobců k dovolání prvního žalovaného ve věci žaloby na ochranu osobnosti". Protože se však toto "vyjádření" omezuje na jedinou kratší oznamovací větu, prostou jakéhokoliv skutkového nebo právního rozboru věci, dovolací soud s přihlédnutím k této skutečnosti a dále k tomu, že ze spisu nevyplývá, že by žalobcům v dovolacím řízení vznikly případně jiné náklady řízení, nepřiznal v řízení úspěšným žalobcům náklady tohoto dovolacího řízení (§ 150 o.s.ř.).

Proti tomuto rozsudku není opravný prostředek přípustný.

V Brně dne 26. července 2000

Judikát, který je v obdobné věci, ale do jisté míry si interpretačně odporuje:

I. ÚS 526/98

>V řízení podle oddílu třetího hlavy druhé zákona o Ústavním soudu Ústavní soud rozhoduje o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora a protože koná jako - sui generis - odvolací instance, musí konkrétní případ posuzovat nejen z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv nebo svobod, ale především z hlediska věrohodnosti demokratického procesu voleb.

Nejvyšší soud ČR je oprávněn rozhodnout výrokem o tom, zda příslušný senátor byl platně zvolen či nikoliv. Nelze tedy tvrdit, že Nejvyšší soud ČR pouze posuzuje, zda podaná stížnost je či není důvodná (oprávněná), a že mu rozhodování o platnosti volby nepřísluší.

Orgán Senátu zkoumá platnost volby z hledisek jiných, zejména se zřetelem na čl. 19 odst. 2 Ústavy a na § 57 volebního zákona (zákon č. 247/1995 Sb.).

Podaný návrh (opravný prostředek proti rozhodnutí ve věci ověření volby senátora) nelze formálně odmítnout s poukazem na to, že směřuje "proti právně irelevantnímu rozhodnutí Senátu". Relevanci senátního rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora lze vyvodit z ustanovení § 85 zákona o Ústavním soudu .

Polemika, týkající se objektivního či subjektivního porušení volebního zákona (§ 16), je značně zavádějící. Obecně vzato by totiž nemělo jít výlučně o to, zda byl porušen volební zákon objektivně či subjektivně, nýbrž je třeba vzít v úvahu okolnosti konkrétního případu a intenzitu a způsob porušení volebního zákona . Nelze tedy obecně konstatovat, že každé porušení volebního zákona vyvolává (pokud je napadeno) neplatnost voleb, ani že sankcí neplatnosti volby nemůže být porušení volebního zákona postiženo vůbec.

Z povahy věci je zřejmé, že nelze v "době moratoria" 48 hodin před zahájením voleb a ve dny voleb zcela zakázat jakoukoliv volební kampaň. Ustanovení § 16 odst. 5 volebního zákona je proto nutno interpretovat spíše restriktivně, a to tak, že zákonodárce měl na mysli zákaz aktivní volební kampaně, tzn. zamýšlené a cílené agitace, účelově směřované pro politické strany, koalice a kandidáty.

I když je řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora řízením specifickým - jehož prvotním úkolem je ochrana funkce voleb v demokratické společnosti z hlediska tzv. objektivního ústavního práva - je třeba i v rámci něho reflektovat ochranu základních práv a svobod fyzických a právnických osob. Přestože volební zákon vylučuje aktivní volební agitaci v zákonem vymezeném období, nemůže sledovaný cíl tohoto omezení (tj. ochrana subjektivního rozhodování voličů) porušovat jiná základní práva a svobody, zejména svobodu projevu a právo na informace. I v zákonem chráněném období mají tedy sdělovací prostředky právo přinášet informace, mohou prezentovat i vlastní názory, toliko je jim zapovězeno aktivně agitovat pro ty které kandidující subjekty. Svoboda projevu a právo na informace patří mezi hlavní pilíře demokratické společnosti, jichž ve své práci přirozeně využívají zejména sdělovací prostředky. Uvedené základní právo a jeho realizace nutně tvoří esenciální podmínku jejich svobodné existence.

Právo na svobodu projevu a právo na informaci jsou jedním z úhelných kamenů demokratického státu, neboť teprve svobodné informace a jejich výměna a svobodná diskuse činí z člověka občana demokratické země. Jsou to zejména tisk, rozhlas a televize, jež informace rozšiřují a zprostředkovávají; v této souvislosti má svoboda informací význam mimořádný.

Zásadu čestnosti a poctivosti volební kampaně a zákaz volební agitace v době 48 hodin před volbami a během nich tedy nelze vykládat natolik široce, jako by zákon vytvořil společenské vakuum, které existenci svobody projevu a práva na informace (v souvislosti s volbami) neumožňuje.

Při úvaze o předvídatelnosti zákona (jeho následků), se nelze omezit toliko na jeho text gramatický. Je to soudní rozhodování, které - byť nemá klasický precedenční charakter - zákon interpretuje, popř. i dotváří a jeho relativní konstantnost garantuje právní jistotu a zajišťuje i obecnou důvěru v právo. To se týká zejména Nejvyššího soudu ČR, který je vrcholným soudním orgánem v oblasti obecného soudnictví (srov. § 92 Ústavy). Tím přirozeně není popíráno, že se judikatura soudů se zřetelem k řadě aspektů, zejména s přihlédnutím ke změnám společenských podmínek, může vyvíjet a měnit.

Smyslem ust. § 16 odst. 2 a 5 zákona č. 247/1991 Sb. je nepochybně ochrana čestnosti a poctivosti voleb. Lze souhlasit s tím, že - institucionálně vzato - by obvykle nebylo na místě soustředit se výhradně na otázku, zda to byl toliko kandidát (politická strana), jenž uvedené ustanovení porušil. Na druhé straně však lze stěží zcela důsledně akceptovat striktně objektivní kritérium a ignorovat skutečnost, že kandidátka porušení pravidel volebního boje subjektivně nezpůsobila. Opačný výklad by zákonitě vedl k tomu, že by kterýkoli subjekt mohl docílit neplatnost volby jakéhokoli kandidáta zcela bez jeho přičinění, což by - in eventum - mohlo volby výrazně narušit. Takové následky zákonodárce přirozeně nezamýšlel.<

Ústavní soud rozhodl dne 18. února 1999 v senátu ve věci navrhovatelky ODS, zastoupené advokátem Doc. JUDr. A. G., CSc., účastníků řízení - Nejvyššího soudu České republiky a Senátu Parlamentu České republiky, vedlejších účastníků - JUDr. D. L., zastoupené Doc. JUDr. A. G., CSc., a ČSSD, zastoupené advokátem JUDr. Z. K., PhDr., o opravném prostředku proti rozhodnutí Senátu Parlamentu České republiky ze dne 16.12.1998 a Mandátového a imunitního výboru Senátu Parlamentu České republiky č. 18, ze dne 15.12.1998, ve věci ověření volby senátorky JUDr. D. L., a proti usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3.12.1998, sp. zn. 11 Zp 54/98, takto:

JUDr. D. L. byla ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky, konaných ve dnech 13. - 14.11.1998 a 20. - 21.11.1998 ve volebním obvodu č. 58 Brno - město, platně zvolena senátkou.

Odůvodnění

I.

V záhlaví označeným usnesením Nejvyšší soud ČR rozhodl, že "volba senátora ve volebním obvodu č. 58 Brno-město ve volbách do Senátu Parlamentu ČR konaných ve dnech 20. - 21. 11. 1998 je neplatná a JUDr. D. L. nelze vydat osvědčení o zvolení za senátora".

V odůvodnění usnesení Nejvyšší soud ČR uvedl, že při rozhodování o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení senátorem podle ustanovení § 88 zákona č. 247/1995 Sb. , o volbách do Parlamentu ČR a o změně a doplnění některých dalších zákonů (dále jen "volební zákon"), a na základě ustanovení § 200n občanského soudního řádu (dále jen "o. s. ř.") posuzuje, "zda byl dodržen zákonem předepsaný postup voleb a zjištění jejich výsledků". Soudní přezkum se uskutečňuje v řízení, jež je svou povahou zvláštním druhem občanského soudního řízení sporného, a navrhovatel je proto povinen označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Navrhovatelka (ČSSD) v souzené věci jako důkazy porušení volebního zákona označila pět příkladů:

1. V první den druhého kola voleb (20.11.1998) deník LN na první straně uveřejnil článek s titulkem "Brněnská primátorka L. má šanci stát se předsedkyní Senátu". Stejného dne tentýž deník publikoval předvolební průzkum, v němž za jednoznačnou favoritku označil D. L.

2. Dne 21.11.1998 tentýž deník uveřejnil v článku "Komise jednaly o kampani" část s podtitulkem "Kandidát ČSSD B. jednal nemorálně".

3. JUDr. D. L. prý v rámci prvního kola senátních voleb měla přístup do obvodní volební komise, a to ještě před podepsáním příslušného protokolu o skončení její práce.

4. Dne 20.11.1998, tj. v průběhu prvního dne voleb, bylo umožněno D. L. vystoupit v televizním zpravodajském pořadu Jihomoravský večerník, kde se údajně vyjadřovala a hodnotila svoji volební kampaň.

5. Volební materiály JUDr. L. prý byly distribuovány na území městské části Brno-jih (v oblasti Komárova) ještě druhý den voleb, tj. dne 21.11.1998, dopoledne.

V této souvislosti Nejvyšší soud ČR poukázal zejména na ustanovení § 16 odst. 2 volebního zákona, podle něhož volební kampaň musí probíhat čestně a poctivě, zejména nesmí být o kandidátech a politických stranách nebo koalicích, na jejichž kandidátních listinách jsou uvedeni, zveřejňovány nepravdivé údaje. Podle odst. 5 tohoto ustanovení je především zakázána volební agitace pro politické strany, koalice a kandidáty v době 48 hodin před zahájením voleb a ve dny voleb. Současně je zakázáno zveřejňovat výsledky předvolebních průzkumů veřejného mínění "s tím, že ty mohou být zveřejněny nejpozději do sedmého dne přede dnem voleb".

Článek "Brněnská primátorka L. má šanci stát se předsedkyní Senátu", otištěný v deníku LN dne 20.11.1998, podle názoru Nejvyššího soudu ČR skutečně čtenářům "implantuje názor, že jasným favoritem senátních voleb ve volebním obvodu č. 58 je JUDr. D. L." Tento závěr je prý zvýrazněn citací názoru sociologa na to, nakolik je tato kandidátka přijatelná pro skupinu levicových voličů, "z něhož plyne", že by mohla získat i jejich podporu. V témže vydání LN je uveden tip na eventuálního vítěze voleb s výslovnou poznámkou, že noviny vycházely z předvolebních sociologických výzkumů.

Tato skutečnost je podle názoru Nejvyššího soudu ČR v rozporu s ustanovením § 16 odst. 5 volebního zákona, zakazujícího volební agitaci pro strany, koalice a kandidáty, nikoliv stranám, koalicím a kandidátům. Tento zákaz se vztahuje na všechny subjekty, jež mohou do volební kampaně formou volební agitace zasáhnout. Z hlediska míry a závažnosti porušení volebního zákona je prý samozřejmě významná skutečnost, zda k tomuto porušení došlo aktivní činností kandidáta, popř. jeho strany nebo jiného subjektu bez jeho vědomí. V případě ojedinělých méně významných zásahů třetích subjektů do volebního boje by se zřejmě nejednalo o takové porušení zákona, jež by mělo za následek neplatnost voleb. Nicméně pokud se takového zásahu dopustí hromadné sdělovací prostředky (celostátní deník, považovaný za "důvěryhodný" a celoplošná veřejnoprávní televize), je "otázka jakéhosi zavinění nebo účasti kandidáta na takové volební agitaci v těchto případech irelevantní". Povinnost v zákonem vymezené době zdržet se volební agitace prý přitom nelze považovat za zásah do svobody slova a práva na informace, neboť je v zájmu svobodného rozhodování voličů těsně před volbami a ve volbách, aby si měli možnost své rozhodnutí v klidu zvážit. Rovněž nelze obcházet absolutní zákaz zveřejňovat výsledky předvolebních průzkumů veřejného mínění po stanovenou dobu tak, jak to učinil deník LN, neboť by to zpochybňovalo samotný jeho smysl.

Porušení citovaného ustanovení shledal Nejvyšší soud ČR rovněž v článku deníku LN ze dne 21.11.1998, v němž je výrazný mezititulek "Kandidát ČSSD B. jednal nemorálně", neboť se prý také jednalo o volební agitaci. V té době totiž proti sobě stáli dva kandidáti, z nichž jeden byl označen za člověka, který jednal nemorálně, přestože toto tvrzení nebylo ničím prokázáno, neboť obvodní volební komisi nebylo zjištěno, kdo byl distributorem

tiskovin, preferujících kandidáta V. B. a celá záležitost byla toliko označena za morálně odsouzeníhodnou. V rozporu s tím však deník LN naznačuje, že distributorem nebo iniciátorem této akce byl V. B. Publikace tohoto článku deníkem LN prý tedy navíc porušila ustanovení § 16 odst. 2 volebního zákona, podle něhož má volební kampaň probíhat čestně a poctivě a o politických stranách, koalicích nebo kandidátech nemají být zveřejňovány nepravdivé údaje.

K odvysílání pořadu ČT "Jihomoravský večerník" dne 20.11.1998 v podvečerních hodinách - v němž byl prezentován šot, zabývající se průběhem voleb a zejména tím, že se v zákonem chráněné době objevily letáky, agitující pro V. B. a zaměřené proti D. L. - Nejvyšší soud ČR uvedl, že v tomto šotu vystoupila D. L., která v něm řekla, že s takovým způsobem kampaně nesouhlasí, že je určen na její diskreditaci a ona sama takovým způsobem volební kampaň nevedla. Tím se však podle názoru Nejvyššího soudu objektivně dopustila volební agitace. Navíc celkové zaměření předmětného šotu vyznělo jednoznačně nepříznivě pro V. B., takže D. L. favorizovalo. Tím prý bylo rovněž porušeno ustanovení § 16 odst. 2 a odst. 5 volebního zákona.

Přestože tedy podle názoru Nejvyššího soudu ČR "není diskuse" o tom, že D. L. subjektivně porušení pravidel volebního boje - s výjimkou předmětného televizního vystoupení - nezpůsobila (a není důkazu o tom, že by uvedené články a televizní pořad inspirovala), vychází volební zákon z toho, že má být objektivně dodržován a v případě, že dodržován není, "může to mít, pokud někdo tento nedostatek napadne, pouze jediný důsledek - neplatnost voleb". Také sdělovací prostředky jsou povinny dodržovat zákon a pokud jej porušují, mají za to nést odpovědnost, a to i trestně právní.

K námitce ohledně údajného zásahu D. L. do práce obvodní volební komise č. 58 Nejvyšší soud ČR uvedl, že tato okolnost nebyla nijak prokázána. K bodu stížnosti, týkajícího se distribuce volebních materiálů D. L. ještě ve druhý den voleb, Nejvyšší soud ČR konstatoval, že pokud by tomu tak skutečně bylo, mohlo by se jednat o porušení volebního zákona, nicméně "vzhledem k výše uvedeným závěrům a krátkosti času, který má Nejvyšší soud ČR k dispozici pro rozhodování již nepovažoval za účelné se touto otázkou zabývat."

Mandátový a imunitní výbor Senátu Parlamentu České republiky v usnesení č. 18 ze dne 15.12.1998 k ověření platnosti volby senátorů konstatoval, "že nemohl ověřit mandát za volební obvod č. 58 Brno-město s ohledem na skutečnost, že Nejvyšší soud ČR rozhodl, že volba v tomto obvodu je neplatná a JUDr. D. L. nelze vydat osvědčení o zvolení za senátora".

Senát Parlamentu České republiky usnesením ze dne 16.12.1998 vzal citovanou zprávu Mandátového a imunitního výboru na vědomí.

II.

Proti rozhodnutí o neověření mandátu senátora (Dr. D. L.) podala navrhovatelka opravný prostředek. V něm zejména uvedla, že Nejvyšší soud ČR nerozhoduje ve věci ověření mandátu senátora a proto opravný prostředek proti jeho rozhodnutí podle ustanovení § 85 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), není možný. Nicméně vzhledem k tomu, že Nejvyšší soud ČR o neplatnosti volby JUDr. L. rozhodl - údajně bez zákonného podkladu - má v dané věci postavení účastníka řízení.

Podle ustanovení § 88 odst. 1 volebního zákona je možno podat toliko stížnost proti vydání osvědčení o zvolení senátorem a Nejvyšší soud ČR má toliko rozhodnout ve smyslu ustanovení § 200n o. s. ř. Z citovaných ustanovení prý však nevyplývá, že by Nejvyšší soud ČR měl rozhodovat o platnosti nebo neplatnosti volby. To nemůže zhojit ani dikce ustanovení § 79 volebního zákona, podle něhož prezident republiky vyhlásí dodatečné volby, nedošlo-li ve volebním obvodu ke zvolení senátora z důvodu usnesení soudu o neplatnosti volby. Toto ustanovení prý nemůže tvořit právní podklad pro rozhodnutí soudu a Nejvyšší soud ČR se ho ostatně ani nedovolával. Navrhovatelka se proto domnívá, že v napadeném usnesení měl Nejvyšší soud ČR pouze vyslovit, že stížnost proti vydání osvědčení o zvolení je oprávněná. Protože tak neučinil, překročil tím prý zákonem stanovený rozsah soudního přezkumu ve smyslu čl. 20 Ústavy.

Navrhovatelka dále uvádí, že volební zákon nespojuje porušení povinností, stanovených v ustanovení § 16, se sankcí neplatnosti volby. Platnost nebo neplatnost volby prý nemůže být ztotožňována ani se subjektivní ani s objektivní odpovědností. Subjektivní odpovědnost je totiž založena na odpovědnosti za zaviněné protiprávní jednání, objektivní odpovědnost na porušení povinnosti uložené zákonem. V obou formách právní odpovědnosti však musí existovat bezprostřední příčinná souvislost mezi deliktem (resp. objektivním porušením právní povinnosti) ze strany nositele právní povinnosti a vzniklým škodlivým následkem. V této souvislosti navrhovatelka poukázala na právní názor Nejvyššího soudu ČR (usnesení ze dne 7. 7. 1998, sp. zn. 11 Zp 22/98), podle něhož se zakázanou volební agitací ve smyslu ustanovení § 16 odst. 5 volebního zákona, z níž lze případně vyvozovat i právní důsledky v řízení proti vydání osvědčení o zvolení poslancem, rozumí provádění aktivní cílené propagační činnosti samotného kandidáta na poslance (politické strany, koalice) sledující ovlivnění voličů, popř. provádění takové činnosti na jejich pokyn, žádost, s jejich souhlasem nebo s jejich vědomím, a to v době 48 hodin před zahájením voleb a ve dny voleb. Z toho navrhovatelka dovozuje, že Nejvyšší soud ČR nejudikuje konstantně a porušuje tím zásadu právní jistoty a oslabuje důvěru v právo. Ze zaviněného protiprávního jednání nebo objektivního porušení zákonné povinnosti prý lze vyvodit právní odpovědnost, pouze však vůči tomu, kdo tuto povinnost porušil. "Neplatnost volby by však mohla být pouze tzv. jiným právním následkem porušení právní povinnosti, kterou by však zákon musel výslovně stanovit"; to však volební zákon nečiní.

Podle názoru navrhovatelky by o neplatnost volby šlo v případech nesplnění podmínek pasivního volebního práva, vymezených Ústavou a volebním zákonem. Protože však z čl. 19 odst. 3 Ústavy ČR vyplývá, že mandát senátora vzniká zvolením, pak "není-li prokázáno nesplnění stanovených ústavních a zákonných podmínek, není ani Ústřední volební komise, ani soud, ani Senát (ani kdokoliv jiný) legitimován rozhodnout o neplatnosti volby". Pokud by prý případné ustanovení ve volebním zákoně hovořilo o neplatnosti mandátu jako sankci za porušení povinností stanovených v ustanovení § 16 volebního zákona, bylo by neústavní.

Jestliže by sám kandidát nebo příslušná volební strana porušili pravidla, vymezená v ustanovení § 16 volebního zákona, bylo by prý možno uvažovat o naplnění skutkové podstaty trestného činu podle ustanovení § 177 trestního zákona, popř. přestupku proti veřejnému pořádku podle ustanovení § 48 nebo přestupku proti občanskému soužití podle ustanovení § 49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích. V úvahu by rovněž připadala žaloba na ochranu osobnosti podle ustanovení § 11 a násl. občanského zákoníku. Nelze prý však uvažovat o neplatnosti volby, neboť jestliže mandát senátora vznikl zvolením, připadá v úvahu toliko zánik mandátu; taxativní výpočet důvodů zániku mandátu podle čl. 25 Ústavy

ČR však důvod zániku mandátu rozhodnutím soudu nezná.

Navrhovatelka dále upozornila na některé judikáty Ústavního soudu, z nichž vyplývá, že účelem volebního zákona je realizovat a blíže upravit základní politické právo volit a být volen, takže sporná ustanovení tohoto zákona musí být interpretována v duchu čl. 22 Listiny základních práv a svobod. Takový výklad musí být k tomuto základnímu právu vstřícný - tedy takový, aby bylo umožněno volit a být volen a ne naopak (sp. zn. IV. ÚS 275/96). V situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje různé interpretace, je při jeho aplikaci úkolem všech státních orgánů interpretovat je ústavně konformním způsobem (sp. zn. III. ÚS 277/96). Navrhovatelka se domnívá, že Nejvyšší soud ČR tento právní závěr Ústavního soudu nerespektoval a navíc "vyplnil event. možné mezery ve volebním zákoně závěrem, který nemá oporu v textu zákona". Tím prý jednal účelově a překročil meze dané Ústavou ČR (čl. 95 odst. 1), "totiž že soud právo nalézá, ale netvoří".

Nejvyšší soud ČR prý pochybil i tím, že se "nezamýšlel nad účelem zákonných ustanovení o soudním přezkumu ve stanoveném rozsahu". Osvědčení o zvolení má totiž údajně pouze deklaratorní charakter, nemělo by být vydáno tomu, kdo nenaplnil ústavní a zákonné podmínky volby a jeho nevydání má být podnětem pro rozhodnutí příslušné komory Parlamentu ve věci ověření platnosti mandátu. Přitom ověření platnosti volby komorou není nezbytně vázáno na předchozí usnesení Nejvyššího soudu ČR. V souzené věci však Senát napadené usnesení Nejvyššího soudu ČR respektoval a jeho výrok o neověření platnosti mandátu JUDr. D. L. je odůvodněn právě tímto rozhodnutím soudu.

Navrhovatelka konečně nesouhlasí ani s názorem Nejvyššího soudu ČR o neplatnosti pouze druhého kola voleb do Senátu, neboť prý z dikce ustanovení § 79 volebního zákona nelyne, že prezident republiky by mohl vyhlásit dodatečné volby "jen z části".

Z výše uvedených důvodů proto navrhovatelka navrhl, aby Ústavní soud v nálezu vyslovil, že JUDr. D. L. byla ve volbách do Senátu PČR platně zvolena senátorkou a že vyhlášením nálezů pozbývají v záhlaví uvedená rozhodnutí platnosti.

V přípisu ze dne 31. 1. 1999 navrhovatelka (v reakci na vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení k opravnému prostředku) shrnula své hlavní argumenty. V první řadě - k otázce věcné kompetence Nejvyššího soudu ČR - uvedla, že ani ve volebním zákoně ani v o. s. ř. není stanoveno, že Nejvyšší soud ČR má rozhodovat o platnosti volby. Ustanovení § 79 volebního zákona je prý zákonným podkladem pro rozhodování prezidenta republiky a nikoliv soudu. O tom, zda jednotliví poslanci a náhradníci za poslance byli platně zvoleni, rozhoduje podle ustanovení § 45 odst. 1 písm. a) zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Mandátový a imunitní výbor a Sněmovna (popřípadě Senát). Navrhovatelka za druhé tvrdí, že volební zákon nespojuje porušení povinností stanovených v ustanovení § 16 odst. 2 a 5 se sankcí neplatnosti volby, neboť tak závažný následek by musel být v zákoně určen *expressis verbis* nebo "musí být vyvoditelný jednoznačnou právní argumentací". Třetí rovínou svých námitek navrhovatelka spatřuje v tom, že případné porušení ust. § 16 odst. 2 a 5 volebního zákona bylo v daném případě malé intenzity, neovlivnilo rozhodování voličů a spočívalo v jednání jiných subjektů než kandidátky a politické strany, která ji navrhla. Konečně za čtvrté navrhovatelka dovedla, že ust. § 16 volebního zákona a jeho výklad kolidují s ústavně zaručeným právem na svobodu projevu a právem na informace ve smyslu článku 17 Listiny základních práv a svobod, takže je tedy zřejmě neústavní.

III.

Ze spisu plyne, že opravný prostředek proti rozhodnutí ve věci ověření volby senátorky JUDr. D. L. byl podán v zákonem stanovené lhůtě (§ 85 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), že splňuje všechny zákonné formální náležitosti a že proto nic nebrání projednání a rozhodnutí věci samé.

K návrhu se vyjádřili účastníci řízení - Senát Parlamentu ČR a Nejvyšší soud ČR a vedlejší účastníci řízení - JUDr. D. L. a ČSSD.

Senát Parlamentu ČR ve svém vyjádření k návrhu uvedl, že jeho Mandátový a imunitní výbor ověřoval mandát ve smyslu ustanovení § 45 odst. 1 písm. a) zákona č. 90/1995 Sb. , o jednacím řádu Poslanecké sněmovny a předložil své zjištění Senátu, který je vzal usnesením č. 4 ze dne 16.12.1998 na vědomí. Senát patří k moci zákonodárné, respektuje rozhodování nezávislé moci soudní a nepřísluší mu prý ani výklad jiných zákonů, jež navrhovatelka v odůvodnění svého návrhu uvádí.

Nejvyšší soud ČR se odvolal na usnesení, jež v souzené věci vydal, a k jednotlivým námitkám uvedeným v opravném prostředku uvedl následující:

Podle ustanovení § 88 odst. 1 volebního zákona lze volební stížnost podat pouze proti vydání osvědčení o zvolení senátorem. Rozhodnutí o této otázce však musí nutně vycházet z řešení otázky platnosti či neplatnosti volby konkrétního kandidáta. Nejvyšší soud ČR se při svém rozhodování a formulaci výroku řídil ustanovením § 79 cit. zákona , podle něhož prezident republiky vyhlásí dodatečné volby, nedošlo-li ve volebním obvodu ke zvolení senátora z důvodů usnesení soudu o neplatnosti voleb. Za nesprávný považuje Nejvyšší soud ČR názor, že v těchto případech je nutno rozhodovat ve smyslu ustanovení § 200n o. s. ř. a že v případě úspěšně uplatněné stížnosti proti vydání osvědčení má proto ve výroku usnesení pouze vyslovit, že stížnost je oprávněná, neboť takto formulovaný výrok by byl toliko deklaratorní a nebylo by z něj patrné, zda a jak bylo rozhodnuto v meritu věci (tj. zda lze či nikoliv vydat osvědčení).

Zákon prý s možností neplatnosti voleb správně počítá a je tedy logické, že neplatnost voleb musí být důsledkem porušení pravidel volební soutěže, neboť v opačném případě by právní úprava voleb byla pouhou deklarací a jejich výsledky by byly platné i vzhledem k jakékoli manipulaci s nimi. Předmětným televizním vystoupením JUDr. L. prý byla z její strany porušena pravidla daná v ustanovení § 16 volebního zákona, neboť se jednalo o volební kampaň.

K rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 11 Zp 22/98, na něž se navrhovatelka odvolává, Nejvyšší soud ČR zejména uvedl, že rozhodování ve volebních věcech je relativně novou agendou a je tedy logické, že se v této oblasti judikatura vyvíjí. Mimo to je souzená věc oproti danému případu odlišná, a to z hlediska kvality i intenzity zásahu do volební kampaně ve smyslu § 16 volebního zákona . Několik "propagačních materiálů" roznesených do schránek v době moratoria prý totiž nelze srovnávat se situací, kdy do volební kampaně zasáhnou celostátní média.

V souzeném případě Nejvyšší soud ČR údajně nerozhodoval o zániku mandátu, nýbrž toliko o neplatnosti voleb a o nemožnosti vydat osvědčení o zvolení, tzn. o tom, že mandát vůbec nevznikl a úvahy o způsobech jeho možného zániku proto prý nejsou na místě.

Argumentace navrhovatelky prostřednictvím ve stížnosti uvedených náleží Ústavního soudu je prý vytržena z kontextu, neboť tyto nálezy řešily otázku registrace kandidáta a jejich cílem proto bylo umožnit co největšímu počtu občanů realizovat pasivní volební právo. Projednávaná problematika se však týká úplně jiného okruhu otázek.

Soudní kontrola voleb a ověřování platnosti mandátů příslušnou komorou Parlamentu ČR jsou podle názoru Nejvyššího soudu ČR dva instituty sloužící různým účelům, kdy ověřování platnosti mandátů "je jakousi vnitřní kontrolou voleb" nepředpokládající jakýkoliv podnět občana a soudní kontrola voleb je nástrojem kontroly voleb ze strany občanů - voličů. O tom prý svědčí i to, že k podání stížnosti je legitimován především občan - volič, nikoliv neúspěšný kandidát.

Proto Nejvyšší soud ČR navrhl, aby byl opravný prostředek zamítnut.

JUDr. D. L. ve svém vyjádření především zdůraznila, že volební zákon neporušila, a to ani v případě předmětného televizního zpravodajského šotu. Nejednalo se totiž o volební agitaci, nýbrž pouze o reakci na kampaň vedenou proti její osobě v rámci zavedených rozhovorů s primátorkou Brna, přičemž "nebyla informována o programu a o termínu, v němž bude odpověď zveřejněna".

Vliv předmětných článků v deníku LN a televizního šotu na voliče v obvodu č. 58 označila JUDr. L. za neprůkazný a spekulativní, neboť její voličská základna v prvním i druhém kole voleb byla naprosto stabilní, zatímco u jejího protikandidáta došlo k vysokému nárůstu hlasů. Ve druhém kole voleb prý byla vůči její osobě vedena urážlivá a lživá kampaň (již lze považovat za nepoctivý volební boj), a to i v posledních 48 hodinách před zahájením voleb. Tyto skutečnosti byly obsaženy ve stížnosti podané volebním zmocněncem ODS Obvodní volební komisi, která uvedené jednání jednomyslně odsoudila. Následné stížnosti ČSSD však tato komise odmítla a porušení zákona neshledala ani Ústřední volební komise.

JUDr. L. dále poukázala na to, že Mandátový a imunitní výbor Senátu nijak nezkoumal platnost její volby, nýbrž pouze odkázal na napadené usnesení Nejvyššího soudu ČR (a tento závěr vzal na vědomí i Senát), přestože podle ustanovení § 45 odst. 1 písm. a) zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny měl zkoumat, zda jednotliví senátoři byli platně zvoleni.

Závěrem JUDr. L. uvedla, že její volební kampaň byla slušná a korektní. Úvahy o tom, do jaké míry mohlo event. porušení zákona médii ovlivnit výsledky voleb, jsou prý neprůkazné a spekulativní. I kdyby však byl postup médií shledán jako porušení volebního zákona, nemůže to mít za následek neplatnost volby, která prý může být spojena toliko s nedodržením podmínek, jež stanoví Ústava a volební zákon, tj. podmínek volitelnosti senátora (čl. 19 odst. 2 Ústavy a § 57 volebního zákona) a regulérnosti při sečtení platných hlasů (§§ 75 a 76 odst. 4 volebního zákona). Protože k porušení podmínek volitelnosti ani regulérnosti vyhodnocování výsledku voleb nedošlo, je JUDr. L. přesvědčena, že byla platně zvolena senátorkou.

ČSSD ve svém vyjádření v první řadě uvádí, že ČSSD v tomto řízení náleží postavení vedlejšího účastníka, neboť podle ustanovení § 93 o. s. ř. (se zřetelem na § 63 zákona o Ústavním soudu) může vstoupit do řízení ten, kdo má na věci právní zájem. Soudní přezkum voleb je jakýmsi pokračováním volebního procesu a je proto nutné, aby dotčené subjekty, tj.

zejména subjekty, které byly účastny řízení v předchozím stupni, měly možnost obhájit své právní názory. Jiný výklad by prý byl v rozporu s principem ochrany svobodné soutěže politických sil.

Nejvyšší soud ČR je podle názoru ČSSD oprávněn rozhodnout o neplatnosti voleb. Parlament totiž již není nejvyšším orgánem státní moci (jak tomu bylo dříve), nýbrž pouze moci zákonodárné. Veškeré pravomoci Parlamentu v oblasti rozhodování mimo oblast zákonodárství by proto měly mít ústavní a nikoliv jen zákonný podklad. V této souvislosti ČSSD odkázala na nálezh Ústavního soudu Slovenské republiky, sp. zn. Pl. ÚS 29/95, podle něhož "Národní rada rozšířením svojí působnosti nad rámec ústavy nemůže omezit působnost jiných státních orgánů nebo převzít jejich kompetence způsobem, který není v souladu s principem právního státu". Proto prý komora Parlamentu nemůže autoritativně rozhodovat o platnosti voleb, neboť k tomu nemá oprávnění v Ústavě. Kontrola voleb by tak spočívala na politickém a nikoliv právním přezkumu a volby by "dostaly v tomto případě charakter kooptace". Pro stanovisko, že o platnosti voleb rozhoduje příslušná komora, prý není opora v zákoně o volbách ani v zákoně jiném a na tom nic nemění ani ustanovení § 45 odst. 1 písm. a) zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. Autoritativní přezkum voleb z hlediska jejich zákonnosti je proto výkonem moci soudní a ustanovení § 88 odst. 2 volebního zákona, kde se o rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR hovoří jako o stanovisku, je proto "nutné vykládat jen ve vztahu k příslušné komoře Parlamentu", která je pouze povinna vzít rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR na vědomí a neumožnit v Parlamentu pracovat někomu, kdo nebyl platně zvolen. Naopak ustanovení § 79 volebního zákona dává prezidentovi pokyn na základě usnesení soudu vyhlásit nové volby. O tom, že se jedná o usnesení Nejvyššího soudu ČR, svědčí samotný pojem "usnesení" a ustanovení §§ 88 a 89 volebního zákona. Navrhovatelka se prý dopouští omylu, když tvrdí, že Nejvyšší soud ČR může volební stížnosti jen vyhovět nebo ji zamítnout, neboť toto tvrzení nemá oporu ve volebním zákoně ani v o. s. ř. a je v přímém rozporu s ustanovením § 79 volebního zákona.

ČSSD dále z ustanovení § 85 odst. 1 zákona o Ústavním soudu dovozuje, že písm. a) tohoto ustanovení se týká rozhodnutí orgánu, který rozhodl o neplatnosti volby, což je Nejvyšší soud ČR, nikoliv příslušná komora Parlamentu. Pouze písm. b) citovaného ustanovení se týká rozhodnutí komory Parlamentu, jímž byl mandát oproti rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR potvrzen. Pokud by zákonodárce stál na stanovisku, že o platnosti mandátu a volby rozhoduje příslušná komora, vyjádřil by to výslovně i v ustanovení § 85 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu, což však neučinil. ČSSD tedy zastává názor, že pouze Nejvyšší soud ČR je oprávněn k autoritativnímu rozhodnutí ve věci přezkumu zákonnosti voleb do Parlamentu, včetně rozhodnutí o neplatnosti voleb. Opravný prostředek k Ústavnímu soudu podle ustanovení § 85 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu tedy musí směřovat vůči jeho rozhodnutí.

K názoru, že je nepřijatelné, aby JUDr. L. přišla o mandát, když porušení volebního zákona nezavinila, ČSSD uvedla, že smyslem soudního přezkumu voleb je ochrana lidu před tím, aby jeho moc nebyla přenesena nezákonným způsobem a nikoliv ochrana kandidáta, jestliže se ukáže, že byl zvolen ve volbách, v nichž byl podstatně porušen volební zákon, i když ne jeho vinou. Dále prý není pravdou, že televizní vystoupení bylo uskutečněno v rámci zavedených rozhovorů s primátorkou, neboť v Jihomoravském večerníku D. L. neměla žádná pravidelná vystoupení, nýbrž byla vždy dotazována pouze ke konkrétním věcem. V předmětném šotu jí navíc nebyla položena žádná otázka z působnosti ve funkci primátorky města Brna.

ČSSD zastává názor, že jednotlivé případy údajného porušení volebního zákona, jimiž se zabýval již Nejvyšší soud ČR, jsou jasným porušením zákona o volbách. Je sice zřejmé, že ne každé porušení volebního zákona může mít za následek neplatnost voleb a významnou roli v tomto směru sehrává judikatura, nicméně v daném případě by měla být vzata v úvahu povaha porušení volebního zákona a skutečnost, zda toto porušení mohlo mít podstatný vliv na výsledek voleb. V souzené věci byla JUDr. L. zvolena těsnou většinou 263 hlasů a za této situace "mohlo každé porušení volebního zákona mít podstatný vliv na výsledek voleb". Jiná situace by nastala, pokud by jeden z kandidátů byl zvolen s velkou převahou hlasů. Není tedy pravdou, že porušení § 16 volebního zákona vždy povede k neplatnosti voleb, neboť každou situaci je nutno posuzovat materiálně a nikoliv pouze formálně. Je však nesporné, že hromadné sdělovací prostředky mají nepoměrně větší možnosti, jak zasáhnout do volební kampaně než jiné subjekty a proto jejich nezákonný zásah je možným důvodem neplatnosti voleb. Tato skutečnost je zřejmá zejména ve druhém kole senátních voleb, jehož se účastní pouze dva kandidáti a poškození jednoho proto vždy povede ke zvýhodnění druhého.

Z čl. 22 Listiny základních práv a svobod vyplývá, že každý orgán aplikující právo je povinen vykládat a používat zákonnou úpravu tak, aby byla umožněna a chráněna svobodná soutěž politických sil v demokratické společnosti. V daném případě prý byla narušena férovost a rovnost politického volebního klání, přičemž čestnost volebního boje, zakotvená ve volebním zákoně, nezavazuje jen kandidáty a příslušné politické strany, nýbrž všechny subjekty, včetně novinářů a vlastníků médií.

ČSSD nesouhlasí ani s tvrzením, že neplatnost voleb "může být" jen v souvislosti s nesplněním podmínek pasivního volebního práva. Je totiž věcí soudu, které porušení volebního zákona bude s ohledem na jeho vážnost v konkrétní situaci spojováno s neplatností. Rozhodnutí soudu o neplatnosti volby má povahu ex tunc, tzn. že volby měly takovou vadu, že nevedly a nemohou vést ke zvolení senátora, protože nikdo nemůže získat mandát na základě neplatných voleb.

ČSSD zastává názor, že i když Nejvyšší soud ČR vyslovil neplatnost senátních voleb v jejich druhém kole, "je nesporné, že volby je nutno chápat jako celistvý proces a prezident vyhlásí jejich nové konání, včetně celé přípravné fáze".

Z uvedených důvodů ČSSD navrhla, aby Ústavní soud návrh odmítl, popř. zamítl.

IV.

Ústavní soud po projednání věci dospěl k závěru, že opravný prostředek je důvodný.

A) Ústavní soud v první řadě považuje za nutné konstatovat, že řízení podle čl. 87 odst. 1 písm. e) Ústavy a podle hlavy druhé oddílu třetího zákona o Ústavním soudu, tj. řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora, představuje zvláštní a relativně samostatný druh řízení před Ústavním soudem, na nějž se vztahují obecná ustanovení o řízení před Ústavním soudem toliko subsidiárně.

Také pro tento druh řízení platí obecná zásada, že Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a zpravidla proto nepřehodnocuje ani řízení, před nimi prováděné, pokud v něm nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod. V tomto speciálním druhu řízení se však Ústavní soud nachází ve značně odlišném postavení, než

tomu je např. v případě řízení a rozhodování o ústavní stížnosti, kdy v zásadě zkoumá to, zda v konkrétním případě nedošlo zásahem orgánu veřejné moci k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a kdy se tedy pojmově nezabývá případným porušením běžných zákonů či podzákoných právních předpisů. V řízení podle oddílu třetího hlavy druhé zákona o Ústavním soudu totiž Ústavní soud rozhoduje o oprávněném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora a protože koná jako - sui generis - odvolací instance, musí konkrétní případ posuzovat nejen z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv nebo svobod, ale především z hlediska věrohodnosti demokratického procesu voleb. Porušení subjektivních práv jednotlivců se sice může stát podnětem k přezkoumání regulérnosti voleb, podstatným obsahem tohoto přezkoumání však musí být zjištění, zda existující nedostatky jsou takového dosahu, že zpochybňují výsledky a tím i platnost voleb. Z uvedeného vyplývá, že sice i v tomto řízení platí, že Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a že soudci Ústavního soudu jsou při svém rozhodování zásadně vázáni pouze ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy (čl. 88 odst. 2 Ústavy), nicméně hlediska, z nichž Ústavní soud posuzuje oprávněnost rozhodnutí ve věci ověření volby, nejsou dána toliko ústavními normami, nýbrž i normami zákonnými.

B) Nutno předeslat, že stávající právní úprava řízení ve věci stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení senátorem (§ 88 odst. 1 volebního zákona) a její výklad jsou značně sporné a nejednotné. Proto Ústavní soud považuje za vhodné ještě před tím, než se bude věnovat konkrétnímu souzenému případu, zaujmout stanovisko k některým obecným procesním aspektům řízení o tomto typu volební stížnosti.

Z ustanovení § 88 odst. 1 volebního zákona vyplývá, že stížností proti vydání osvědčení o zvolení senátorem se může každý občan, zapsaný v seznamu voličů v příslušném volebním okrsku, a každá politická strana nebo koalice, která v daném obvodu podala přihlášku k registraci, domáhat rozhodnutí soudu podle zvláštního zákona. Tímto zákonem je v tomto případě občanský soudní řád (o. s. ř.), podle jehož ustanovení § 200n o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení senátorem rozhodne soud bez jednání usnesením, a to do deseti dnů. Proti rozhodnutí soudu nejsou přípustné opravné prostředky. Z ustanovení § 89 volebního zákona vyplývá, že k řízení v této věci je příslušný Nejvyšší soud ČR. Podle ustanovení § 88 odst. 2 volebního zákona "stanovisko obsažené v usnesení zašle soud podle povahy věci Poslanecké sněmovně nebo Senátu." Podle ustanovení § 79 volebního zákona "nedošlo-li ve volebním obvodu ke zvolení senátora z důvodu usnesení soudu o neplatnosti volby, popřípadě z důvodu, že volby nebyly řádně provedeny, vyhlásí prezident republiky dodatečné volby."

Ustanovení § 45 odst. 1 písm. a) zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny (který se podle ustanovení § 126 tohoto zákona do doby přijetí zákona o jednacím řádu Senátu přiměřeně použije i pro jednání Senátu) přiznává Mandátovému a imunitnímu výboru právo zkoumat, zda jednotliví poslanci a náhradníci za poslance byli platně zvoleni, a svá zjištění předkládá podle povahy věci Sněmovně nebo předsedovi Sněmovny.

Podle ustanovení § 85 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu oprávněný prostředek proti rozhodnutí ve věci ověření volby senátora je oprávněn podat senátor, případně volební strana, za níž kandidoval, a to proti rozhodnutí, že nebyl platně zvolen. Pokud by Senát ověřil platnost volby senátora, má právo podat oprávněný prostředek proti tomuto rozhodnutí "ten, jehož volební stížnosti bylo vyhověno" [písm. b) citovaného ustanovení].

C) Z uvedeného přehledu právní úpravy tohoto typu "volební stížnosti" podle názoru Ústavního soudu vyplývá, že řízení v této věci vychází z následujících principů:

1. Stížnost proti vydání osvědčení o zvolení senátorem může podat každý oprávněný občan nebo příslušná politická strana (jejich koalice). O této stížnosti rozhoduje Nejvyšší soud ČR.

2. V této věci je Nejvyšší soud ČR oprávněn rozhodnout výrokem o tom, zda příslušný senátor byl platně zvolen či nikoliv. Tato skutečnost vyplývá zejména z gramatického znění ustanovení § 79 volebního zákona, podle něhož prezident republiky vyhlásí dodatečné volby, "nedošlo-li ve volebním obvodu ke zvolení senátora z důvodu usnesení soudu o neplatnosti volby". Toto ustanovení koresponduje s citovanými ustanoveními § 88 volebního zákona a § 200n odst. 1 o. s. ř., které hovoří o tom, že o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení poslancem nebo senátorem rozhodne soud. Smysl těchto ustanovení je totiž týž. Nelze tedy tvrdit, že Nejvyšší soud ČR pouze posuzuje, zda podaná stížnost je či není důvodná (oprávněná), a že mu rozhodování o platnosti volby nepřisluší. Zároveň je zřejmé, že zákonná úprava řízení před Nejvyšším soudem ČR ve věcech voleb (soudní přezkoumání) vychází z povahy tohoto řízení, jedním z jehož základních - a nutných - požadavků je, aby řízení bylo rychlé. V samotné této skutečnosti nelze spatřovat porušení procesních záruk řádného procesu ve smyslu hlavy páté Listiny.

V tomto směru Ústavní soud v zásadě vychází z toho, že Parlament ČR je nejvyšším orgánem nikoliv veškeré moci, nýbrž toliko moci zákonodárné. S ohledem na současnou úpravu v Ústavě ČR a ve volebním zákonu Parlamentu přísluší - s ústavně vymezenými výjimkami - především rozhodování normativní formou, tj. způsobem všeobecně závazným pro bližší neurčený okruh subjektů a nikoliv formou individuálních právních aktů. Také v případě rozhodování o volební stížnosti tedy náleží právo vydat autoritativní rozhodnutí (individuální právní akt) nezávislému soudu a nikoliv orgánu moci zákonodárné s výjimkou dále uvedené. Podle ustanovení § 45 odst. 1 písm. a) zákona o jednacím řádu Poslanecké sněmovny je sice Mandátový a imunitní výbor oprávněn zkoumat, zda jednotliví poslanci byli platně zvoleni, leč při tomto zkoumání musí vycházet z případného usnesení Nejvyššího soudu ČR, vydaného v řízení o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení. (Sám orgán Senátu zkoumá platnost volby z hledisek jiných, zejména se zřetelem na čl. 19 odst. 2 Ústavy a na § 57 volebního zákona.) Usnesení Nejvyššího soudu ČR proto nelze ani v souzené věci zpochybňovat z toho důvodu, že by k jeho vydání Nejvyšší soud ČR nebyl vůbec oprávněn, popř. že by toto rozhodnutí nebylo v daném případě závazné.

Ústavní soud však konstatuje, že navrhovatelka - důsledně vzato - brojí jak proti citovaným rozhodnutím Senátu a jeho Mandátového a imunitního výboru, tak také proti usnesení Nejvyššího soudu ČR, s nimiž je třeba se argumentačně vypořádat. Lze ostatně usuzovat, že formální posouzení opravného prostředku (tj. zda byl podán toliko proti usnesení Nejvyššího soudu ČR nebo také proti rozhodnutí Senátu a jeho Mandátového a imunitního výboru) není rozhodující, neboť podle ustanovení § 91 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vyhlášením nálezu, jímž Ústavní soud vyhověl opravnému prostředku, pozbývají platnosti rozhodnutí jiných orgánů, která tomuto nálezu odporují. To znamená, že pokud Ústavní soud shledá opravný prostředek důvodným a vyhoví mu, jsou zrušena všechna tomu odporující předchozí rozhodnutí, a to ex lege.

V této souvislosti Ústavní soud dovozuje, že podaný návrh (opravný prostředek ODS) nelze formálně odmítnout s poukazem na to, že směřuje "proti právně irelevantnímu rozhodnutí Senátu". Podle přesvědčení Ústavního soudu tato argumentace neobstojí, neboť relevanci senátního rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora lze vyvodit z ustanovení § 85 zákona o Ústavním soudu. Proto je třeba se návrhem zabývat i po stránce věcné.

Ústavní soud dále poukazuje na to, že podle citovaného ustanovení § 85 zákona o Ústavním soudu proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora je možné podat opravný prostředek, k čemuž je oprávněn "a) poslanec, senátor, případně volební strana, za níž poslanec nebo senátor kandidoval, proti rozhodnutí, že nebyl platně zvolen, b) ten, jehož volební stížnosti podle volebního zákona bylo vyhověno, proti rozhodnutí příslušné komory Parlamentu nebo jejího orgánu o ověření platnosti volby poslance nebo senátora." Tento opravný prostředek lze podat do deseti dnů ode dne, kdy bylo osobě oprávněné podat opravný prostředek oznámeno příslušné rozhodnutí.

Z toho je zřejmé, že zákon rozlišuje situaci, kdy je vydáno rozhodnutí o tom, že poslanec nebo senátor nebyl platně zvolen - o čemž rozhoduje (s výhradou výše uvedené) Nejvyšší soud ČR - a kdy bylo vydáno rozhodnutí o ověření platnosti volby příslušnou komorou Parlamentu. Pokud tedy (obecně) Nejvyšší soud ČR rozhodne o volební stížnosti podle ustanovení § 88 volebního zákona, je toto rozhodnutí (resp. stanovisko v něm obsažené) postoupeno Poslanecké sněmovně nebo Senátu, přičemž příslušná komora Parlamentu je musí při rozhodování o ověření volby poslance nebo senátora respektovat. Jestliže by příslušná komora Parlamentu rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR o tom, že volební stížnosti bylo vyhověno - a že tedy k platnému zvolení nedošlo - nerespektovala (či neověřila mandát z jiných důvodů), umožňuje citované ustanovení zákona o Ústavním soudu podat opravný prostředek proti tomuto rozhodnutí komory nebo jejího orgánu.

3. Pokud Nejvyšší soud rozhodne o tom, že příslušná volba byla neplatná, neznamená to, že mandát příslušného senátora tímto rozhodnutím zanikl, nýbrž že vůbec nevznikl.

4. O opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby senátora rozhoduje Ústavní soud, přičemž v rozhodnutí vysloví, že senátor buď byl anebo nebyl platně zvolen. Vyhlášením nálezu Ústavního soudu, jímž bylo vyhověno opravnému prostředku, pozbývají platnosti rozhodnutí jiných orgánů, která tomuto nálezu odporují" (§ 91 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

D) V daném případě podala stížnost proti vydání osvědčení o zvolení JUDr. D. L. senátorkou ČSSD a Nejvyšší soud ČR napadeným usnesením rozhodl, že volba senátorky JUDr. D. L. je neplatná a že jí nelze vydat osvědčení o zvolení za senátora. K tomu Ústavní soud uvádí, že Senát a jeho Mandátový a imunitní výbor - jak plyne z výše uvedené argumentace - postupovaly správně, když mandát JUDr. L. neověřily, neboť respektovaly předmětné usnesení Nejvyššího soudu ČR. Zároveň je však namístě znovu konstatovat, že podle ustanovení § 91 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vyhlášením nálezu, kterým Ústavní soud vyhověl opravnému prostředku, pozbývají platnosti rozhodnutí jiných orgánů, která tomuto nálezu odporují. Z uvedeného tedy vyplývá, že pokud Ústavní soud opravnému prostředku vyhověl, pozbude platnosti jak napadené usnesení Nejvyššího soudu ČR, tak také usnesení Senátu a jeho Mandátového a imunitního výboru, a to ex lege, aniž by se jimi Ústavní soud musel samostatně formálně zabývat.

E) Podstata souzené věci spočívá v tom, že podle názoru Nejvyššího soudu ČR byl porušen volební zákon, a to v ustanovení § 16, jež se týká úpravy volební kampaně. K tomuto porušení mělo dojít tím, že (1.) dne 20.11.1998 deník LN uveřejnil článek "Brněnská primátorka L. má šanci stát se předsedkyní Senátu"; stejného dne tentýž deník publikoval předvolební průzkum, v němž za jednoznačnou favoritku označil JUDr. D. L., že (2.) dne 21. 11. 1998 Lidové noviny uveřejnily v článku "Komise jednaly o kampani" část s podtitulkem "Kandidát B. jednal nemorálně" a že (3.) dne 20. 11. 1998 bylo D. L. umožněno vystoupit v televizním zpravodajském pořadu Jihomoravský večerník, kde se údajně vyjadřovala ke svojí volební kampani a hodnotila ji.

Nejvyšší soud ČR v podstatě dospěl k právnímu závěru, že přestože JUDr. L. subjektivně porušení pravidel volebního boje nezpůsobila, volební zákon musí být dodržován objektivně a v záporném případě "může to mít, pokud někdo tento nedostatek napadne, pouze jediný důsledek - neplatnost voleb".

Navrhovatelka oproti tomu zastává názor, že volební zákon nespojuje porušení povinností zakotvených v ustanovení § 16 volebního zákona se sankcí neplatnosti volby a že neplatnost volby nemůže být ztotožňována ani se subjektivní ani s objektivní odpovědností. Navíc, mandát senátora vzniká zvolením, a rozhodnutí soudu o neplatnosti volby není uvedeno mezi taxativním výčtem důvodů zániku mandátu podle čl. 25 Ústavy ČR.

F) Ústavní soud dospěl k těmto závěrům:

a) Z ustanovení § 16 odst. 2 volebního zákona vyplývá, že "volební kampaň musí probíhat čestně a poctivě, zejména nesmí být o kandidátech a politických stranách nebo koalicích, na jejichž kandidátních listinách jsou uvedeni, zveřejňovány nepravdivé údaje." Podle odst. 5 citovaného ustanovení je "v době 48 hodin před zahájením voleb a ve dny voleb zakázána volební agitace pro politické strany, koalice a kandidáty; je zakázáno zveřejňování údajů, které by mohly poškodit politickou stranu, koalici nebo kandidáta, a to slovem, písmem, zvukem i obrazem v budovách, kde sídlí okrskové volební komise, a v jejich bezprostředním okolí. Zveřejňovat výsledky předvolebních průzkumů veřejného mínění je dovoleno nejpozději do sedmého dne přede dnem voleb. V době voleb je zakázán jakýkoliv volební průzkum v objektu, v němž je umístěna volební místnost." Podle odst. 7 tohoto ustanovení "v průběhu voleb až do uzavření volebních místností je zakázáno uveřejňovat výsledky volebních průzkumů."

b) Z dikce zákona - byť ne jen z ní - lze dovodit několik základních skutečností. V první řadě je zřejmé (a v tom dává Ústavní soud za pravdu navrhovatelce), že vymezení pravidel vedení volební kampaně, jak vyplývá z ustanovení § 16 volebního zákona, není komplexní a že volební kampaň více či méně upravuje celá řada ustanovení jiných právních předpisů (občanský zákoník, trestní zákon, zákon o přestupcích atd.). Ustanovení § 16 volebního zákona je proto nutno rozumět i tak, že navazuje na jiné právní předpisy a "zvýrazňuje" jejich význam - z pochopitelných důvodů - v období těsně před volbami. To vyplývá zejména z ustanovení § 16 odst. 2, z něhož je patrné, že je nelze interpretovat např. pomocí logického argumentu a contrario tak, že mimo období oficiální volební kampaně je možno se chovat nečestně a nepoctivě, nýbrž že čestně a poctivě je nutno se chovat vždy, nicméně těsně před volbami je tomu věnována největší pozornost.

Zároveň platí, že právní úprava volební kampaně není a ani nemůže být upravena vyčerpávajícím způsobem, jak to ostatně lze vypožorovat i u srovnatelných zahraničních

právních úprav. Např. podle ustanovení § 32 německého volebního zákona (Bundeswahlgesetz, BGBl. I S. 1288 ve znění pozdějších předpisů) je výslovně zakázána toliko volební propaganda v bezprostřední blízkosti volebních místností a zveřejňování výsledků veřejného mínění, a to pouze v době voleb. Podle ustanovení § 58 rakouského volebního zákona (Nationalrats-Wahlordnung, BGBl. 1992/471) je v budovách, kde se nacházejí volební místnosti a v jejich okolí v den voleb zakázána jakákoliv volební kampaň, obzvláště dotazy na voliče, rozdávání volebních materiálů, konání shromáždění a držení zbraní. Pravidla vedení volební kampaně jsou tedy a nutně musí být - již z povahy věci - značně obecná a je právě úkolem soudní judikatury je blíže dotvářet a konkretizovat.

c) Polemika, obsažená na jedné straně v napadeném usnesení Nejvyššího soudu ČR a na straně druhé v opravném prostředku, týkající se objektivního či subjektivního porušení volebního zákona (§ 16), je značně zavádějící. Obecně vzato by totiž nemělo jít výlučně o to, zda byl porušen volební zákon objektivně či subjektivně, nýbrž je třeba vzít v úvahu okolnosti konkrétního případu a intenzitu a způsob porušení volebního zákona . Z této myšlenky je nutno vycházet i v souzené věci. Nedá se tedy obecně konstatovat, že každé porušení volebního zákona vyvolává (pokud je napadeno) neplatnost voleb, ani že sankcí neplatnosti volby nemůže být porušení volebního zákona postiženo vůbec. Každý případ - jak již bylo uvedeno - je totiž nutno posuzovat a vyhodnocovat nikoliv formálně, nýbrž materiálně: vždy individuálně a s přihlédnutím ke všem konkrétním okolnostem ve výše uvedeném smyslu.

d) Nelze tedy souhlasit s názorem navrhovatelky, že porušení pravidel volební kampaně (§ 16 volebního zákona) vůbec nemůže vést k neplatnosti voleb. Je sice pravdou, že právní úprava je v tomto smyslu ne zcela jednoznačná, nicméně je právě úkolem obecných soudů - a také Ústavního soudu - ji blíže interpretovat a konkretizovat. Obecný závěr Nejvyššího soudu ČR, že porušení volebního zákona (pravidel volební kampaně) může vést k "zneplatnění voleb", proto není namístě zpochybňovat.

e) K názoru navrhovatelky ohledně protiústavnosti případného soudního (senátního) rozhodnutí o zániku mandátu senátorky z důvodu čl. 25 Ústavy - který na nic takového nepamatuje - je nutno uvést, že se v daném případě nejedná o rozhodnutí o zániku mandátu s účinky ex nunc, nýbrž o rozhodnutí o neplatnosti volby senátorky s účinky ex tunc. To znamená, že v případě vyhovění volební stížnosti mandát vůbec nevznikl a rozpor s čl. 25 Ústavy tedy neexistuje. Ústavní soud totiž i v tomto případě vychází ze svojí ustálené judikatury, podle níž v situaci, kdy určité ustanovení právního předpisu umožňuje dvě různé interpretace, přičemž jedna je v souladu s ústavními zákony a s mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy , musí je všechny státní orgány interpretovat ústavně konformním způsobem (srov. např. nález Pl. ÚS 5/96, Ústavní soud ČR: Sbírka nálezů a usnesení, sv. 6, C. H. Beck, Praha, 1997, str. 203). V daném případě je možno se navíc opřít o srovnání institutu dodatečných voleb podle ustanovení § 79 volebního zákona a institutu doplňovacích voleb podle ustanovení § 80 volebního zákona , kdy dodatečné volby se vztahují na případy, kdy ve volebním obvodu "nedošlo ke zvolení senátora", zatímco doplňovací volby se týkají případů, kdy v průběhu volebního období "zanikl mandát".

f) Ústavní soud se tedy v souzené věci - vzhledem k těmto obecným závěrům - soustředil na otázku, (1.) zda v daném případě byl porušen volební zákon a (2.) pokud ano, zda intenzita jeho porušení je natolik závažná, že může vést k rozhodnutí o neplatnosti volby.

g) Ustanovení § 16 odst. 2 volebního zákona - jak již bylo uvedeno - stanoví, že volební kampaň musí probíhat čestně a poctivě, zejména nesmí být o kandidátech, politických

stranách nebo koalicích zveřejňovány nepravdivé údaje. Podle odst. 5 citovaného ustanovení je v době 48 hodin před zahájením voleb a ve dny voleb zakázána volební agitace pro politické strany, koalice a kandidáty. Zveřejňovat výsledky předvolebních průzkumů veřejného mínění je dovoleno nejpozději do sedmého dne přede dnem voleb.

Při interpretaci těchto ustanovení vycházel Ústavní soud nejdříve z jejich gramatického znění. V první řadě není náhodné, že zákonodárce v uvedených odstavcích ustanovení § 16 volebního zákona použil rozdílnou terminologii: zatímco v odst. 2 operuje s pojmem "volební kampaň", hovoří v odst. 5 o "volební agitaci". Je totiž zřejmé z povahy věci, že nelze v "době moratoria" 48 hodin před zahájením voleb a ve dny voleb zcela zakázat jakoukoliv volební kampaň, neboť takovýto zákaz by ve svých důsledcích nutně znamenal např. odstranění všech volebních plakátů a billboardů, což je technicky velmi obtížně proveditelné. Odst. 5 citovaného ustanovení je proto nutno interpretovat spíše restriktivně, a to tak, že zákonodárce měl na mysli zákaz aktivní volební kampaně, tzn. zamýšlené a cílené agitace, účelově směřované pro politické strany, koalice a kandidáty.

h) V souzené věci Ústavní soud shledal, že v televizním šotu, vysílaném v České televizi v rámci pořadu Jihomoravský večerník, JUDr. D. L. reagovala na informaci o distribuci letáků, které podporovaly kandidáta ČSSD V. B. slovy: "To je taková celá série pokusů mě jaksí pošpinit v očích brněnských občanů a samozřejmě mě to znevažuje. Nicméně já jsem prostě tímto způsobem žádnou kampaň nevedla." Ve stejném zpravodajském šotu se k věci vyjádřil volební zmocněnec ODS, který uvedl, že z letáků není zřejmý jejich autor, dále L. Z. (další kandidát), o němž bylo v jednom z letáků uvedeno, že podporuje kandidáta ČSSD, a který se od tohoto letáku distancoval; k této otázce zaujal stanovisko také představitel ČSSD, jenž uvedl, že letáky nejsou dílem ČSSD, že neví, kdo je distribuoval a že jejich distribuce V. B. neprospěje. Na závěr zpravodajského šotu reportér oznámil, že v této věci byla dána stížnost k volební komisi, že však zákon pro tyto případy nezná sankce.

ch) Ústavní soud usuzuje, že ve vysílání tohoto televizního zpravodajského šotu porušení pravidel vedení volební kampaně ve smyslu ustanovení § 16 volebního zákona nelze - v intenzitě ohrožující objektivnost voleb - shledat. JUDr. D. L. ani nikdo jiný v něm totiž neuvedli údaje nepravdivé (§ 16 odst. 2 cit. ustanovení), neboť fakt samotné distribuce předmětných letáků (ve prospěch V. B.) a jejich obsah nebyly předmětem sporu; zabývala se jimi také Obvodní volební komise č. 58, která na svém zasedání konaném ve dnech 20. - 21.11.1998 celou záležitost označila za "morálně odsouzeníhodnou". Zmíněným zpravodajským šotem nebyl porušen ani zákaz volební agitace, neboť jej - ve výše uvedeném smyslu - nelze vykládat jako účelovou, zamýšlenou a aktivní volební agitaci pro kandidátku JUDr. L. Předmětný televizní šot byl totiž toliko informativní a jeho zpracovatelé se v něm evidentně pokoušeli dát prostor zaznít různým názorům. Tento šot tedy nebyl zaměřen jednostranně, nýbrž se v jeho rámci k dané otázce vyslovili rovněž představitel ČSSD a kandidát L. Z., takže jím divák nemohl být jednostranně ovlivňován. Vystoupení D. L. nelze označit ani za "nečestné a nepoctivé", protože se ve svém krátkém vyjádření pouze ohradila proti stylu této kampaně a uvedla, že takto svoji kampaň nevedla. I když toto vystoupení nelze zcela akceptovat (a je možné mít proti němu výhrady), nenabylo po dle názoru Ústavního soudu takové intenzity, aby bylo schopno zásadním způsobem výsledky voleb ovlivnit. O tom se Ústavní soud zmiňuje i na jiném místě tohoto nálezu (bod V.).

i) Ústavní soud neshledal porušení volebního zákona v takové míře, aby to mohlo zpochybnit celkové výsledky voleb, ani v předmětných dvou člancích v deníku LN (20.11.1998 a 21.11.1998).

(1.) Ve vydání ze dne 20.11.1998 deník LN uveřejnil článek "Brněnská primátorka L. má šanci stát se předsedkyní Senátu" a zároveň uvedly výsledky všech senátních obvodů (kde se konaly volby), z prvního kola voleb s tipem redakce pro výsledek druhého kola. V případě obvodu č. 58 byla za jednoznačnou favoritku označena D. L.

(2.) Ve vydání ze dne 21.11.1998 deník LN uveřejnil článek "Komise jednaly o kampani", v jehož jedné části, nadepsané "Kandidát ČSSD B. jednal nemorálně", informovaly o zasedání Obvodní volební komise v Brně-městě, která údajně "morálně odsoudila distribuci volebních materiálů senátního kandidáta ČSSD V. B. po oficiálním ukončení kampaně" (viz cit. článek).

K těmto novinovým článkům Ústavní soud uvádí, že v prvním případě (1.) Lidové noviny neotiskly informace, které by bylo možno pokládat za nepravdivé a nelze usuzovat, že by se tím dopustily nečestného či nepoctivého chování ve smyslu volebního zákona. V uvedených příspěvcích byl totiž pouze konstatován výsledek prvního kola senátních voleb a tip redakce na výsledek druhého kola voleb, přičemž rovněž informace o tom, že se o D. L. uvažovalo jako o kandidátce na předsedkyni Senátu se zakládala na pravdě. (2.) Ve druhém případě v předmětném příspěvku Lidové noviny nepochybně zvolily poněkud nešťastnou a zavádějící informaci, když uvedly distribuci letáků do souvislosti s jednáním V. B. Není však důvodu se domnívat, že by pouze tímto článkem mohl být porušen volební zákon v takové míře, že by jeho formulace i obsah ve svých důsledcích mohly vést ke zneplatnění voleb.

Uvedené závěry vyplývají - mimo jiné - ze skutečnosti, že Ústavní soud akcentoval zejména aspekty materiální, přihlédl ke konečnému výsledku senátních voleb v daném volebním obvodu a vzal zřetel na otázku, zda a do jaké míry byla v souzené věci ohrožena funkce voleb v demokratické společnosti. Z oficiálního zápisu Ústřední volební komise vyplývá, že v prvním kole získala D. L. 9.562 hlasů a V. B. 6.955 hlasů. Ve druhém kole voleb získala D. L. 9.797 hlasů a V. B. 9.534 hlasů, tj. rozdíl hlasů činil 263. Z toho je zřejmé, že rozdíl hlasů ve prospěch D. L. ve druhém kole senátních voleb byl značně těsný, takže na první pohled mohlo dojít k volebnímu "zvratu" rozhodnutím pouze malého počtu voličů. Nicméně nelze přehlédnout, že ze srovnání výsledků prvního kola a druhého kola voleb vyplývá, že počet hlasů pro D. L. byl v obou kolech relativně konstantní, k výraznému nárůstu nedošlo (pouze o 2,45 %) a naopak právě V. B. obdržel ve druhém kole voleb podstatně více hlasů než v kole prvním (o 37,08 %), což by se případně mohlo přičítat i kampani vedené v jeho prospěch, již volební komise kritizovala a na niž JUDr. L. reagovala. Lze tedy usuzovat, že ani předmětné články ani televizní šot (týkající se D. L.) výsledek druhého kola senátních voleb zásadním způsobem neovlivnily a funkci voleb v demokratické společnosti nenarušily.

j) Ústavní soud dále zdůrazňuje, že i když je řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora řízením specifickým - jehož prvotním úkolem je ochrana funkce voleb v demokratické společnosti z hlediska tzv. objektivního ústavního práva - je třeba i v rámci něho reflektovat ochranu základních práv a svobod fyzických a právnických osob. Přestože tedy volební zákon vylučuje aktivní volební agitaci v zákonem vymezeném období, nemůže sledovaný cíl tohoto omezení (tj. ochrana subjektivního rozhodování voličů) porušovat jiná základní práva a svobody, zejména svobodu projevu a právo na informace. I v zákonem chráněném období mají tedy sdělovací prostředky právo přinášet informace, mohou prezentovat i vlastní názory, toliko je jim zapovězeno aktivně agitovat pro ty které kandidující subjekty. I z tohoto pohledu je proto nutné hodnotit souzenou věc. Nelze totiž nevidět, že svoboda projevu a právo na informace patří mezi hlavní

pilíře demokratické společnosti, jichž ve své práci přirozeně využívají zejména sdělovací prostředky. Uvedené základní právo a jeho realizace nutně tvoří esenciální podmínku jejich svobodné existence. Při každém omezení tohoto základního práva je proto třeba postupovat s krajní opatrností a úzkostlivě dbát ústavních předpisů, závazných norem mezinárodního práva (čl. 10 Ústavy) a judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

Z těchto obecných myšlenek vychází i interpretace ustanovení § 16 volebního zákona . Zásadu čestnosti a poctivosti volební kampaně a zákaz volební agitace v době 48 hodin před volbami a během nich tedy nelze vykládat natolik široce, jako by zákon vytvořil společenské vakuum, které existenci svobody projevu a práva na informace (v souvislosti s volbami) neumožňuje. To je blíže rozvedeno v další části tohoto nálezu (V.).

V.

Jak již Ústavní soud uvedl, podstata jeho argumentace se soustředila na otázku, zda bylo v souzené věci porušeno tzv. objektivní ústavní právo, konkrétně zda došlo k porušení volebního zákona a zda intenzita takového porušení byla tak závažná, že by měla vést k rozhodnutí o neplatnosti voleb. Dále se však Ústavní soud již na jiném místě tohoto nálezu zabýval námitkou navrhovatele, že - byť je řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora řízením specifickým (ve srovnání s institucí ústavní stížnosti) - nelze ani v něm rezignovat na ochranu základních práv a svobod fyzických a právnických osob, pokud byla (v souvislosti s volbami poslanců a senátorů) zásahem orgánu veřejné moci porušena. Proto se Ústavní soud zabýval i tímto aspektem věci. V tomto směru se lze opřít zejména o Listinu základních práv a svobod (čl. 17), o Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 10) a o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, která se zabývá otázkou ochrany práva na svobodu projevu v období volební kampaně (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 2. 1998 - Bowman c. Velká Británie, č. 141/1996/760/961).

Proto Ústavní soud dále zvažoval, zda napadenými rozhodnutími - v jejich důsledcích - nedošlo k porušení základního práva na svobodu projevu a práva na informace ve smyslu (čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy). Tato úvaha vyplývá ze skutečnosti, že rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR byla volba JUDr. L. prohlášena za neplatnou a rozhodnutím orgánu Senátu jí nebyl ověřen mandát právě proto, že v průběhu volební kampaně o ní noviny uveřejnily určité informace (výše zmíněné) a že sama JUDr. L. v té době vystoupila v televizní relaci.

Ústavní soud zkoumal zejména následující otázky:

1. Zda došlo k zásahu do tohoto práva a zda jsou tyto články Listiny a Úmluvy použitelné.

A. Odpověď je kladná. - Podle čl. 17 odst. 1 - 3 Listiny svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny. Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu. Cenzura je nepřípustná. Obdobnou ochranu poskytuje i čl. 10 Úmluvy . Jde o právo, které je jedním z úhelných kamenů demokratického státu, neboť teprve svobodné informace a jejich výměna a svobodná diskuse činí z člověka občana demokratické země. Jsou to zejména tisk, rozhlas a televize, jež informace rozšiřují a zprostředkovávají; v této souvislosti má svoboda informací význam mimořádný. Tomu

odpovídá i známá judikatura Evropské komise pro lidská práva a Evropského soudu pro lidská práva (srov. např. Sunday Times v. Velká Británie (1978, A-30). Jestliže tedy tisk a televize - byť v souvislosti s volbami - inkriminované informace přinesly, JUDr. L. vystoupila v televizi a v důsledku toho byly volby prohlášeny za neplatné a mandát JUDr. L. nebyl ověřen, pak o zásah do práva na svobodu projevu a práva na informace nepochybně jde a oba články Listiny a Úmluvy jsou v souzené věci použitelné.

2. Tato práva však nejsou bezbřehá. Jejich omezení stanoví:

Čl. 17 odst. 4 Listiny , podle něhož svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

Čl. 10 odst. 2 Úmluvy , podle něhož výkon těchto svobod, protože zahrnuje povinnosti i odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky, ochrany pověsti nebo práv jiných, zabránění úniku důvěrných informací nebo zachování autority a nestrannosti soudní moci.

Tato omezení mají povahu výjimky ze základního práva na svobodu projevu a práva na informace, a proto je třeba vykládat je podle obecných zásad restriktivně. Tento přístup zvolil i Ústavní soud.

Z citovaných článků Listiny a Úmluvy vyplývá, že omezení uvedeného základního práva je vázáno na následující podmínky: musí je stanovit zákon, který sleduje legitimní cíl a musí jít o takové omezení, které je v demokratické společnosti nezbytné.

3. Ústavní soud v první řadě zkoumal, zda omezení ve smyslu cit. článků jsou dána zákonem. Obecně vzato je tomu tak, neboť tato omezení normují §16 odst. 2 , § 16 odst. 5 a § 16 odst. 7 volebního zákona . Judikatura Evropského soudu však vyžaduje, aby omezující zákon měl i určité vlastnosti, totiž, aby byl dostupný a aby jeho následky byly předvídatelné natolik, aby bylo občanu umožněno upravit své chování se zřetelem na ně (srov. již citovaný rozsudek ve věci Sunday Times). V tomto směru zjistil Ústavní soud následující:

A. dostupnost zákona - tato podmínka je splněna; v tomto směru žádné námitky vneseny nebyly.

B. předvídatelné následky zákona - otázka, zda je splněna i tato náležitost, je značně složitější.

a) Podle stěžovatele zákon výslovně nestanoví sankci neplatnosti za porušení § 16 odst. 2 a 5 volebního zákona .

Touto otázkou se Ústavní soud zabývá i na jiném místě tohoto nálezu (str.26 - F/d). K tomu lze dodat, že na tuto sankci lze nepřímou usuzovat toliko z § 79 volebního zákona - který hovoří o usnesení soudu o neplatnosti volby . - v souvislosti s § 88 odst. 1 a 2 a s § 200n o. s. ř. (Tato procesní ustanovení se však již platnosti volby netýkají, toliko upravují pravomoc soudu rozhodovat o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení). Zákon však jinou sankci

nezná. Jestliže tedy základní příkazující a zakazující norma ohledně volební kampaně je upravena v § 16 odst. 2 a 5 volebního zákona a jestliže § 79 - byť nepřímou - zakotvuje sankci neplatnosti voleb vyslovenou soudem - pak se zřejmě tato sankce může týkat i porušení § 16 odst. 2 a 5 volebního zákona, pokud by k němu v příslušné intenzitě došlo.

b) Nicméně je pravda, že výslovně tato sankce právě pro porušení § 16 odst. 2 a 5 volebního zákona stanovena není a její použitelnost by in eventum mohla vzbuzovat pochybnosti. Předvídatelnost této sankce je problematizována zejména se zřetelem k otázce, zda tato sankce - tj. neplatnost volby senátora - dopadá vždy, jestliže kdokoli cit. ustanovení v odpovídající intenzitě poruší či zda je podmínkou jejího použití porušení citovaných ustanovení příslušným kandidátem na funkci senátora (poslance). I když lze souhlasit s tím, že účelem zákona (§ 16 odst. 2 a 5) je ochrana čistoty a čestnosti volební kampaně jako takové, je třeba - vzhledem k poměrně obecnému znění zákona - zkoumat i soudní judikaturu, která teprve zákon uvádí v život a na niž by se měl kandidát právem spolehnout.

Ústavní soud se proto soustředil na judikaturu Nejvyššího soudu ČR ve věcech stížností proti vydání osvědčení o zvolení poslance (senátora) ve smyslu §§ 88, 89 volebního zákona a § 200n o. s. ř.

V souzené věci (jak již bylo uvedeno) Nejvyšší soud ČR zjistil, že deník LN ve dnech 20. a 21.11.1998 (v 1. a 2. den) voleb uveřejnil ve třech případech články, které favorizovaly kandidátku do senátu JUDr. L. a ve svých důsledcích prováděly volební agitaci (blíže lze odkázat na napadené usnesení Nejvyššího soudu ČR). Jde o celostátní deníky a podle názoru Nejvyššího soudu ČR "otázka zavinění nebo účasti kandidáta na takové volební agitaci je v těchto případech irelevantní". Dále Nejvyšší soud ČR zjistil, že dne 20.11.1998 vysílala Česká televize v tzv. Jihomoravském večerníku šot, mimo jiné o tom, že se v době moratoria pro volební agitaci "objevily materiály", agitující pro kandidáta ČSSD V. B. a zaměřené proti kandidátce JUDr. L.. Podle zjištění Nejvyššího soudu ČR v tomto šotu vystoupila i JUDr. L. a v podstatě prohlásila, že s "takovým postupem nesouhlasí, že je určen na její diskreditaci a ona sama takovým způsobem volební kampaň nevedla". Toto prohlášení JUDr. L. považoval Nejvyšší soud ČR objektivně za volební agitaci. V závěru odůvodnění napadeného usnesení Nejvyšší soud ČR uvedl: "Není diskuse o tom, že JUDr. L. subjektivně .. porušení pravidel volebního boje nezpůsobila s výjimkou uváděného televizního vystoupení. Není žádného důkazu o tom, že by uvedené články a televizní pořad inspirovala. Zákon stojí na tom, že v průběhu volební kampaně mají být jeho ustanovení objektivně dodržována".

Zcela jiné hledisko však zvolil Nejvyšší soud ČR v usnesení ze dne 7. 7.1998, sp. zn. 11 Zp 22/98, vydaném k návrhu L. S. proti odpůrci Dr. J. V. a Ústřední volební komisi, jímž stížnost navrhovatele proti vydání osvědčení o zvolení Dr. V. poslancem PSP zamítl. Podle odůvodnění cit. usnesení ve dnech 18. a 19. 6.1998 byl ve více případech roznášen občanům do jejich domácností propagační materiál Dr. J. V. opatřený jeho fotografií, podpisem, logem US s výzvou, aby voliči pečlivě uvážili, komu odevzdají svůj hlas. Roznášku těchto materiálů objednal Dr. J. V. u České pošty, s. p., v celkovém množství 268.000 kusů s ukončením roznášky 16. 6.1998. Nejvyšší soud ČR dovodil, že zakázanou volební agitací (z níž lze případně vyvozovat i právní důsledky v řízení o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení poslancem) se rozumí provádění aktivní cílené propagační činnosti samotného kandidáta na poslance (politické strany, koalice), sledující ovlivnění voličů, popř. provádění takové činnosti na jejich pokyn, žádost, s jejich souhlasem nebo s jejich vědomím, a to v době 48 hodin před zahájením voleb. V posuzované věci však prý nebylo prokázáno tvrzení

navrhovatele, že se ze strany 1. odpůrce (roz. Dr. J. V.), popř. jeho politické strany, jednalo o činnost, která by představovala porušení zákazu volební agitace podle § 16/5 zákona .

Ústavní soud usuzuje, že již pouhé porovnání obou citovaných rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR zřetelně dokumentuje, že v jeho zásadním právním názoru došlo k znatelnému posunu. Zatím co v prvním rozhodnutí ze dne 7. 7.1998 vyžadoval Nejvyšší soud ČR porušení zákazu volební agitace v době moratoria samotným kandidátem (jeho politickou stranou), popř. s jeho souhlasem či vědomím, v napadeném rozhodnutí ze dne 3.12.1998 princip subjektivního vztahu kandidáta (politické strany) k porušení zákonného moratoria opouští a zdůrazňuje, že zákon stojí na zásadě objektivního dodržování jeho ustanoveními a že otázka zavinění či účasti kandidáta na volební agitaci (roz. v době moratoria) není rozhodná. Podle přesvědčení Ústavního soudu oba případy srovnatelné jsou, neboť rozvážení propagačních materiálů kandidáta do domácností konkrétních občanů může být podle okolností stejně účinné, popř. i účinnější než článek v tisku či televizní šot, který sleduje náhodný čtenář či divák.

Jak již bylo uvedeno na jiném místě, při úvaze o předvídatelnosti zákona (jeho následků), se nelze omezit toliko na jeho text gramatický. Je to soudní rozhodování, které - byť nemá klasický precedenční charakter - zákon interpretuje, popř. i dotvácí a jeho relativní konstantnost garantuje právní jistotu a zajišťuje i obecnou důvěru v právo. To se týká zejména Nejvyššího soudu ČR, který je vrcholným soudním orgánem v oblasti obecného soudnictví (srov. § 92 Ústavy). Tím přirozeně není popíráno, že se judikatura soudů se zřetelem k řadě aspektů, zejména s přihlédnutím ke změnám společenských podmínek, může vyvíjet a měnit. To však nic nemění na skutečnosti, že se v souzené věci napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR principiálně odchýlilo od zásadního právního názoru, který též soud vyslovil pouhých 5 měsíců před tím a jímž obsah § 16 odst. 2 a 5 zákona č. 247/1991 Sb. naplnil. To v dané souvislosti opomenout nelze.

Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že citovaný zákon (jeho následky) v souzené věci předvídatelný nebyl. Základní podmínka omezení práva na svobodu projevu a práva na informace, tedy existence zákona, majícího požadované vlastnosti (předvídatelné následky), tedy v souzené věci není dána.

Pro úplnost se Ústavní soud zabýval i dalšími podmínkami omezení základního práva na svobodu projevu a práva na informace, obsaženými v čl. 17 Listiny i v čl. 10 Úmluvy . Jak již bylo uvedeno, těmito podmínkami jsou legitimní cíl omezení základního práva a nezbytnost takového omezení v demokratické společnosti.

4. Tzv. legitimní cíle (omezení základního práva) jsou v čl. 17 odst. 2 Listiny a v čl. 10 odst. 2 Úmluvy zakotveny prakticky shodně či velmi podobně. Patří mezi ně zejména zájmy národní a veřejné bezpečnosti, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrana zdraví a morálky, zachování autority a nestrannosti soudní moci a zájem na ochraně pověsti nebo práv (a svobod) druhých. Podle názoru Ústavního soudu lze citovaná ustanovení - se zřetelem k jejich smyslu - vztáhnout i na souzenou věc. To se týká zejména zájmu na ochraně práv (svobod) jiných, jenž mohl být novinovými články a televizní relací dotčen. Proto Ústavní soud usuzuje, že tzv. legitimní cíl (omezení základního práva na svobodu projevu a práva na informace) v souzené věci dán byl.

5. Ústavní soud se konečně zabýval - byť jen pro úplnost, jak již bylo řečeno - otázkou, zda omezení základního práva na svobodu projevu a práva na informace a sankce

neplatnosti voleb (JUDr. L. do Senátu Parlamentu ČR) byly v demokratické společnosti nezbytné.

a) Ústavní soud uznává, že smyslem ust. § 16 odst. 2 a 5 zákona č. 247/1991 Sb. je nepochybně ochrana čestnosti a poctivosti voleb, k čemuž zákon volí i jisté omezující prostředky v době 48 hodin před volbami. (Tyto otázky jsou blíže zmíněny na jiném místě.) Lze souhlasit s tím, že - institucionálně vzato - by obvykle nebylo na místě soustředit se výhradně na otázku, zda to byl toliko kandidát (politická strana), jenž uvedené ustanovení porušil. Na druhé straně však lze stěží zcela důsledně akceptovat striktně objektivní kritérium, které v souzené věci zvolil Nejvyšší soud ČR, a ignorovat skutečnost, že - jak Nejvyšší soud ČR sám uvedl - kandidátka JUDr. L. porušení pravidel volebního boje subjektivně nezpůsobila (s výjimkou televizního vystoupení) a články v Lidových novinách a televizní vystoupení neinspirovala. Opačný výklad by zákonitě vedl k tomu, že by kterýkoli subjekt (např. každé, byť i bulvární medium) mohl docílit neplatnost volby jakéhokoli kandidáta zcela bez jeho přičinění, což by - in eventum - mohlo volby výrazně narušit, popřípadě, důsledně vzato, i zmařit. Takové následky přirozeně zákonodárce nezamýšlel.

b) Nejvyšší soud ČR vytkl kandidátce JUDr. L. pouze její vystoupení v televizi, v němž prohlásila, jak plyne z videokazety, jež je součástí soudního spisu, v reakci na informaci o distribuci letáků ve prospěch kandidáta V. B. toto: "To je taková celá série pokusů mě jaksí pospinit v očích brněnských občanů a samozřejmě mě to znevažuje. Nicméně já jsem prostě tímto způsobem žádnou kampaň nevedla".

To, jak již bylo uvedeno, označil Nejvyšší soud ČR objektivně za volební agitaci. Nelze však nevidět, že tzv. moratorium v době 48 hodin před volbami (ani obecný princip čestné a poctivé volební kampaně) neznamenají zákonem vytvořené sterlní prostředí, které jakoukoli svobodu projevu a právo na informace znemožní. Z obsahu spisu vyplývá, že vystoupení JUDr. L. v televizním šotu předcházelo distribuování volebních materiálů preferujících již po ukončení volební kampaně kandidáta V. B. a zaměřené proti kandidátce JUDr. L. (V této souvislosti lze poznamenat, že - jak již bylo uvedeno - počet odevzdaných hlasů právě pro V. B. vzrostl z 6.955 v prvním kole na 9.534 v kole druhém.) Podle napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sama obvodní volební komise tuto záležitost (tj. distribuování materiálů ve prospěch V. B.) označila za morálně odsouzeníhodnou. Jestliže se JUDr. L. za této situace proti takovému jednání slušným způsobem ohradila, pak nelze podle názoru Ústavního soudu její reakci (i s přihlédnutím k jejímu obsahu) označit za volební agitaci (ve smyslu § 16 odst. 5 volebního zákona) takové intenzity, že by byla schopná ovlivnit výsledek voleb. Při opačném názoru by byli zvýhodněni kandidáti (politická strana) či kandidátovi stoupenci, kteří volební moratorium porušují oproti kandidátům ostatním. Je ovšem přirozené, že tímto výkladem Ústavní soud naprosto nemíní tolerovat eventuální praxi střídajících se útoků a protiútoků porušujících zásady čestné a poctivé volební kampaně a dodržování volebního moratoria ve prospěch či neprospěch jednotlivých kandidátů. Vždy ovšem bude záležet na formě a obsahu příslušného veřejného vystoupení a na okolnostech konkrétního případu.

Při uvedených úvahách byl Ústavní soud veden i dosavadní vlastní judikaturou, která umožnění výkonu volebního práva zřetelně preferuje. Ve svém nálezu, sp. zn. IV. ÚS 275/96, vyslovil Ústavní soud toto: "Jestliže účelem zákona č. 247/1991 Sb. , o volbách do Parlamentu České republiky, je realizovat a blíže upravit základní politické právo volit a být volen, pak sporná ustanovení tohoto zákona musí být interpretována v duchu čl. 22 Listiny základních práv a svobod . Za takový výklad považuje Ústavní soud toliko výklad, který je k

tomuto základnímu právu vstřícný - tedy takový, aby bylo umožněno volit a být volen a ne naopak". - Sbírnka nálezů a usnesení ÚS, Praha 1996, sv. 6, str. 249. I když se citovaný náleží týkal otázky registrace kandidáta, lze podle přesvědčení Ústavního soudu vyslovenou právní větu jako interpretační vodítka přiměřeně použít - podle okolností - i v případech jiných.

V souvislosti s projednávanou problematikou lze poukázat i na srovnání historické. Nejvyšší správní soud ve svém rozhodnutí ze dne 8.11.1935 [BOH.12124 adm. (19224/35)] uvedl: Působení na voliče lze jako porušení svobody volby uznat jen tenkrát za vadu volebního řízení, resp. za důvod pro zrušení volby, stalo-li se prostředky a za okolností, jež jsou svou povahou způsobilé vnutit cizí vůli tak, aby bylo možno dospět k závěru, že volič podrobuje se této vůli, jednal proti svému přesvědčení. Je tedy zřejmé, že i historická judikatura správně právní, byť pocházející z doby jiných společenskopolitických podmínek, vycházela při posuzování porušení svobody voleb jako vady "volebního řízení" z interpretace restriktivní.

Proto Ústavní soud dospěl k závěru, že omezení základního práva na svobodu projevu a práva na informace a sankce neplatnosti zvolení kandidátky JUDr. L. ve smyslu čl. 17 Listiny a čl. 10/2 Úmluvy v demokratické společnosti nezbytné nebyly.

6. Z těchto úvah tedy vyplývá, že napadenými rozhodnutími bylo - v jejich důsledcích - základní právo JUDr. L. na svobodu projevu a právo na informace porušeno.

VI.

1) Ze všech těchto důvodů Ústavní soud oprávněnému prostředku navrhovatele vyhověl a ve výroku nálezu vyslovil, že JUDr. D. L. byla ve volbách do Senátu Parlamentu České republiky, konaných ve dnech 13. - 14.11.1998 a 20. - 21.11.1998 ve volebním obvodu č. 58 Brno - město, platně zvolena senátorkou [§ 91 odst. 1, 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb.].

2) Vyhlášením tohoto nálezu pozbývají platnosti rozhodnutí jiných orgánů, která tomuto nálezu odporují, tedy

a) usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 3. 12. 1998, sp. zn. 11 Zp 54/98, ve věci ČSSD proti JUDr. D. L. a Ústřední volební komisi o stížnosti proti vydání osvědčení o zvolení senátorem Senátu Parlamentu České republiky,

b) usnesení Mandátového a imunitního výboru Senátu Parlamentu České republiky č. 18 ze dne 15.12.1998 v bodu II., jímž se konstatuje "neověření mandátu" JUDr. D. L. za volební obvod č. 58 Brno - město,

c) usnesení Senátu Parlamentu České republiky č. 4 z 1. schůze dne 16.12.1998, jímž Senát "bere na vědomí" bod II. zprávy Mandátového a imunitního výboru o

d) výsledku ověření platnosti volby senátorem.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 18. února 1999

Judikát ve věci reklamy:

Rs BRpR 11/1997 občan versus MOUNTFIELD

Výraz "olympiáda", objevující se v reklamě, je výrazem generickým, používaným v mnoha významech (např. dětská olympiáda, sportovní olympiády různých firem atd.). Arbitrážní komise se domnívá že v daném případě lze slogan "Mountfield - vítěz olympiády" chápat jako reklamní nadsázku.

Zadavatel:

MOUNTFIELD,, Masarykovo nám. 708, Mnichovice

Stěžovatel:

Soukromá osoba z Prahy 10

Médium: billboardy

Stížnost:

Soukromá osoba z Prahy 10 si stěžuje na billboard zadavatele, který propaguje značku Mountfield sloganem "Mountfield - vítěz olympiády". Dle stěžovatele působí tato reklama dojmem, že skutečně proběhla nějaká soutěž a že firma Mountfield na ní obsadila první místo. Z tohoto hlediska je reklama dle stěžovatele klamavá a žádá o její odstranění z billboardů.

Rozhodnutí :

Stížnost byla zamítnuta.

Odůvodnění:

Arbitrážní komise Rady pro reklamu měla ke svému rozhodování kromě obdržené stížnosti k dispozici vyjádření zadavatele reklamy a vyobrazení sporné reklamy. Po prostudování všech dostupných materiálů Arbitrážní komise rozhodla, že výraz olympiáda, objevující se v reklamě, je výrazem generickým, používaným v mnoha významech (např. dětská olympiáda, sportovní olympiády různých firem atd.). Arbitrážní komise se domnívá že v daném případě lze výraz olympiáda chápat jako reklamní nadsázku, že nebyly naplněny znaky klamavé reklamy a nejedná se o porušení platného Kodexu reklamy. Na základě výše uvedených skutečností Arbitrážní komise rozhodla stížnost zamítnout v plném rozsahu.

Judikát:

Rs občan versus PEPSI COLA, s.r.o.

BRpR 12/1997

Reklamní slogan "Osvěž si vohoz" a "Dej si PEPSI a vovejdi", použitý na billboardech, neporušuje žádné ustanovení Kodexu reklamy a stížnost byla v celé rozsahu zamítnuta.

Zadavatel:

PEPSI COLA ČR, s. r. o., Kolbenova 510/50, Praha 9

Stěžovatel:

Soukromá osoba z Prahy 5

Médium: billboardy

Stížnost:

Stížnost soukromé osob z Prahy 5 směřuje proti reklamě zadavatele na nealkoholický nápoj Pepsi Cola, v němž jsou používány výrazy jako "Osvěž si vohoz" a "Dej si PEPSI a vodejdi". Dle stěžovatele této reklamy snižují kulturu českého jazyka. Toto "vědomé a provokativní znetvoření českého jazyka" pociťuje stěžovatel jako urážku etosu vztahu mnoha obyvatel České republiky k českému jazyku a vzdělanosti.

Rozhodnutí :

Stížnost byla zamítnuta.

Odůvodnění:

Arbitrážní komise posuzovala stížnost i výraz v reklamě obsažené v celém kontextu reklamní kampaně a před svým Rozhodnutím si vyžádala stanovisko reklamní agentury ke konceptu reklamní kampaně. Z vyjádření agentury vyplynulo, že zmíněná reklamní kampaň navazuje na podobnou kampaň, která v české republice probíhala již v loňském roce, a že reklamní kampaň je zaměřena na mládež a tomu odpovídají i výrazy, použité v reklamě.

Arbitrážní komise po zvážení obdrženého vyjádření ke stížnosti a po vzniklé diskusi ke stížnosti rozhodla, že zmíněná reklamní kampaň společnosti PEPSI COLA neporušuje žádné ustanovení Kodexu reklam a stížnost v celé rozsahu zamítla.

Oproti tomu: rozhodnutí

Rs MŠMT versus BENETON – ERC, s.r.o.

BRpR 10/1997

Zobrazení dvou koní - černého a bílého při kopulaci bylo na základě stanoviska významných odborníků z oboru psychologie a sexuologie rozhodnuto o zamítnutí stížnosti a nepožadování zastavení billboardové reklamy ze stran společnosti.

Zadavatel:

BENETTON-E.R.C. s. r. o., se sídlem Na Příkopě 4, 110 00 Praha 1

Stěžovatel:

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Karmelitská 7, 110 00 Praha 1

Stížnost:

Stížnost směřuje proti billboardové reklamě společnosti BENETTON, zobrazující dva koně - černého a bílého, při kopulaci. Dle stěžovatele je tato reklama obscénní a omezuje právo stěžovatele na osobní důstojnost a na výchovu dětí stěžovatele dle jeho představ. Z těchto důvodů žádá stěžovatel, aby Rada pro reklamu podnikla v rámci své působnosti kroky k tomu, aby zmíněná reklama společnosti BENETTON byla stažena z českých billboardů.

Rozhodnutí :

Stížnost byla zamítnuta.

Odůvodnění:

Arbitrážní komise RPR se rozhodla před vydáním Rozhodnutí o stížnosti požádat o stanovisko významné odborníky z oboru psychologie a sexuologie. Proto se obrátila na Prof. PhDr. Z. Matějčka z Psychiatrického centra Praha a Doc. MUDr. Jaroslava Zvěřinu, CSc. ze Sexuologického ústavu 1. LF UK v Praze. Názor Arbitrážní komise, že zmíněná reklama společnosti BENETTON není v rozporu s platným Kodexem reklam, potvrdil i stanoviska výše uvedených odborníků, která jsou součástí tohoto Rozhodnutí. Na základě výše uvedených důvodů Arbitrážní komise RPR rozhodla o zamítnutí stížnosti a nebude požadovat zastavení billboardové reklam ze stran společnosti BENETTON.

Oproti tomu: rozhodnutí

**Rs Okresní živnostenský úřad Prostějov versus Tabák, a.s.
BRpR 2/1995**

Umístění reklamního billboardu na cigarety v těsné blízkosti základní devítileté školy, porušuje ustanovení části druhé, oddílu III., bod 4. Zásad etické reklamní praxe.

Stížnost na firmu:

TABÁK a.s., Dukelských a hrdinů 34, Praha 7

Stěžovatel:

Okresní živnostenský úřad, Svatoplukova 53, Prostějov

Stížnost:

Reklamní billboard na cigarety "Marlboro" byl umístěn na autobusové zastávce v těsné blízkosti základní devítileté školy, což bylo dle stěžovatele v rozporu se Zásadami etické reklamní praxe, v nichž se uvádí, že "reklama tabákových výrobků nesmí být umístěna v těsné blízkosti škol.....".

Rozhodnutí :

Stížnost byla uznána jako opodstatněná.

Rada pro reklamu uznala stížnost stěžovatele jako opodstatněnou a porušující ustanovení části druhé, oddílu III., bod 4. Zásad etické reklamní praxe a doporučila reklamu z billboardů stáhnout.

Rada pro reklamu zároveň doporučila zadavateli a reklamní agentuře, aby se v budoucnu vyvarovali umístování tabákových reklam v blízkosti škol a podobných zařízení.

Poznámka: Spoustu dalších obdobných zajímavých kauz lze zadat ve vyhledávači ASPI zadáním slova „billboard“ do textu při hledání literatury.